

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Bakalářská práce

2013

Jakub Dopieralla

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Jakub Dopieralla

**Program Strategické obranné iniciativy
(SDI) v kontextu britsko-amerických vztahů**

Bakalářská práce

Praha 2013

Autor práce: **Jakub Dopieralla**

Vedoucí práce: **PhDr. Jaromír Soukup, PhD.**

Oponent práce:

Datum obhajoby:

Rok obhajoby: **2013**

Bibliografický záznam

DOPIERALLA, Jakub. (2013). *Program Strategické obranné iniciativy (SDI) v kontextu britsko-amerických vztahů*. Praha, 83 s. Bakalářská práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií. Katedra mezinárodních vztahů. Vedoucí bakalářské práce PhDr. Jaromír Soukup, PhD.

Abstrakt

Bakalářská práce *Program Strategické obranné iniciativy (SDI) v kontextu britsko-amerických vztahů* analyzuje britský pohled na program strategické obrany, vyhlášený v březnu 1983. Snaží se vysledovat, zda vývoj SDI znamenal pro britsko-americké vztahy zásadní zlom, či pouze posloužila aktérům jako možnost uvědomit si možnosti, jaké tento vztah nabízí. Po stručné charakteristice vzniku „zvláštního vztahu“ a jeho vývoje od druhé světové války je hlavní pozornost věnována éra Margaret Thatcherové a Ronalda Reagana a jejich vzájemných interakcí především v souvislosti s programem SDI. Popisuje cestu od vyhlášení SDI v projevu o národní bezpečnosti přes podpis participační dohody s Velkou Británií až po finální osudy programu SDI po skončení studené války a též faktory, které v této době britský přístup ovlivňovaly. Celkově je na éru Margaret Thacherové a Ronalda Reagana pohlíženo jako na vrcholné období intenzity zvláštního vztahu, nejlepší od dob druhé světové války.

Abstract

The bachelor thesis *The Strategic Defence Initiative Program (SDI) in the Context of the British-American Relationship* analyses the British view on the strategic defense programme, which was proclaimed in March 1983. It aims to find out whether the development of SDI meant a breaking point for the British-American Relationship, or it merely served as an opportunity to realize the possibilities offered by the relation. After a brief characteristic of the „Special Relationship“ and its development since World War II, the main focus is put on the era of Margaret Thatcher and Ronald Reagan and their mutual interactions concerning SDI. It describes the journey from the proclamation of SDI through the signing of the participation agreement with Great Britain to the ending of the Cold War and also the factors that influenced the British attitude during

this time. The era of Margaret Thatcher and Ronald Reagan is generally viewed as a time of peak intensity of the Special Relationship, the best since the times of World War II.

Klíčová slova

studená válka, Strategická obranná iniciativa, britsko-americké vztahy, special relationship, Velká Británie, USA, Ronald Reagan, Margaret Thatcherová

Keywords

Cold War, Strategic Defense Initiative, British-American relationship, special relationship, Great Britain, USA, Ronald Reagan, Margaret Thatcher

Rozsah práce: 148 631 znaků (včetně poznámek pod čarou)

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 17. 5. 2013

Jakub Dopieralla

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval PhDr. Jaromíru Soukupovi, PhD. za cenné rady a užitečné připomínky, které mi poskytl při psaní této bakalářské práce.

Projekt bakalářské práce

UNIVERZITA KARLOVA
FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD
INSTITUT POLITOLOGICKÝCH STUDÍÍ

Projekt bakalářské práce:

**Program Strategické obranné iniciativy (SDI) v kontextu
britsko-amerických vztahů**

Autor práce: Jakub Dopieralla

Vedoucí práce: PhDr. Jaromír Soukup, PhD.

Obor a ročník: Politologie a mezinárodní vztahy, 2. ročník

Akademický rok: 2011/2012

Souhlasím s vedením bakalářské práce:

PhDr. Jaromír Soukup, PhD.

Vymezení tématu

Vyhlášení amerického programu Strategické obranné iniciativy (SDI) prezidentem Ronaldem Reaganem roku 1983 bylo jednou z klíčových událostí studené války. Většinou se studie o této koncepci americké obranné politiky věnují jejímu dopadu na vztahy Spojených států amerických se Sovětským svazem. Tato práce se bude věnovat méně známému aspektu této problematiky, tj. vlivu vyhlášení SDI na vzájemné vztahy mezi Spojenými státy americkými a Velkou Británií. Především z pohledu Velké Británie se budu snažit analyzovat, jaké byly zvažovány reakce na toto nečekané Reaganovo prohlášení, na základě memoárové literatury a dalších zdrojů popíšu, jaké byly zvažovány reakce britské vlády. Velká pozornost bude věnována zhodnocení, do jaké míry byla britská reakce ovlivněna vnitropolitickými a do jaké míry zahraničněpolitickými faktory. Z vnitropolitických faktorů bude zmíněna mj. celková koncepce britské obranné politiky, vyhlášená vládou Margaret Thatcherové, ze zahraničně politických pak především koncept tzv. zvláštního vztahu (special relationship) mezi USA a Velkou Británií, který podle mnohých autorů dosáhl během vlády Ronalda Reagana a Margaret Thatcherové svého vrcholu.

Výzkumný cíl práce

Cílem práce bude především analyzovat, zda vyhlášení Strategické obranné iniciativy Spojenými státy znamenalo zásadní zvrát v britsko-amerických vztazích, ať již směrem k většímu sblížení, či vzdálení se obou států, nebo zda SDI do těchto vzájemných vztahů nijak významně nezasáhla.

Metodologie

Z metodologického hlediska se bude jednat o případovou studii, analyzující na základě memoárové a odborné literatury jednání jednotlivých významných aktérů a změny celkové politiky obou států spojené bezprostředně s programem Strategické obranné iniciativy. Pro přiblížení konkrétních proměn vztahů mezi oběma státy bude též využito synchronního komparativního postupu.

Předpokládaná osnova práce

- 1) Úvod
- 2) Britsko-americký „special relationship“ a jeho kulminace v éře Margaret Thatcherové a Ronalda Reagana
- 3) Příprava, vyhlášení a hlavní cíle Strategic Defense Initiative
- 4) Britská reakce na vyhlášení SDI
 - a. Prvotní nejasná pozice
 - b. Jednání Margaret Thatcherové s Ronaldem Reaganem
 - c. Jednání britského kabinetu o dalším postupu
 - d. Vliv americké invaze Grenady na další jednání
- 5) Participace Británie na SDI
 - a. Možnosti a limity změny dosavadní britské obranné politiky
 - b. Možné dopady SDI na britský nukleární program a politiku nukleárního odzbrojování
 - c. Faktory ovlivňující britský přístup
 - I. Vnitropolitické
 - II. Zahraničně-politické
- 6) Vývoj britské participace a samotné SDI
- 7) Závěr

Předpokládaný seznam literatury

Prameny, memoáry

BRINKLEY, Douglas (ed.). (2007). *The Reagan Diaries*. New York: Harper and Collins, 767 s.

HESELTINE, Michael. (2001). *Life in the Jungle: My Autobiography*. London: Coronet, 574 s.

HOWE, Geoffrey. (1994). *Conflict of Loyalty*. London: Macmillan, 768 s.

REAGAN, Ronald. (1988). *The Quest for Peace the Cause of Freedom. Selected Speeches on the United States and the World*. Washington: The U.S. Information Agency, 283 s.

REAGAN, Ronald. (1997). *Život jednoho Američana: paměti prezidenta*. Praha: Prostor, 722 s.

THATCHER, Margaret. (1996). *Roky na Downing Street*. Praha: Naše vojsko, 627 s.

THATCHER, Margaret. (2003). *Umění vládnout: Strategie pro svět v pohybu*. Praha: Prostor, 441 s.

The Ronald Reagan Presidential Library. [online]. [cit. 2012-05-02]. Dostupné z www: <http://www.reagan.utexas.edu/>.

Margaret Thatcher Foundation. [online]. [cit. 2012-05-02]. Dostupné z www: <http://www.margaretthatcher.org>.

WEINBERGER, Caspar W. (1990). *Fighting for peace: seven critical years in the Pentagon*. New York: Warner Books, 464 s.

Monografie

BRZEZINSKI, Zbigniew. (1986). *Promise or peril : the strategic defense initiative : thirty-five essays by statesmen, scholars, and strategic analysis*. Washington: Ethic and Public Policy Center, 479 s.

BYRD, Peter. (1988). *British foreign policy under Thatcher*. Oxford: Phillip Alan, 211 s.

CAMPBELL, John. (2007). *Margaret Thatcher Volume Two: The Iron Lady*. London: Vintage, 928 s.

DRELL, Sidney D. (1985). *The Reagan Strategic Defense Initiative: a technical, political, and arms control assessment*. Cambridge, Massachusetts: Ballinger, 152 s.

DURMAN, Karel. (2009). *Popely ještě žhavé II.: Konce dobrodružství*. Praha: Karolinum, 580 s.

FAJMON, Hynek. (2010). *Margaret Thatcherová a její politika*. Brno: CDK, 391 s.

HYLAND, William. (1987). *The Reagan foreign policy*. New York: New American Library, 268 s.

KANDIAH, Michael, STAERCK, Gillian. (2005). *The British Response to SDI: CCBH Oral History Programme*. [online]. London: Centre for Contemporary British History, 106 s., dostupné z: <http://www.kcl.ac.uk/innovation/groups/ich/witness/archives/PDFfiles/SDI.pdf>.

LAKOFF, Sanford. (1989). *A shield in space? : technology, politics, and the strategic defense initiative : how the Reagan Administration set out to make nuclear weapons "impotent and obsolete" and succumbed to the fallacy of the last move*. Berkeley, UC Press, 409 s.

LUNDESTAD, Geir. (2003). *The United States and Western Europe since 1945: from "empire" by invitation to transatlantic drift*. Oxford: Oxford University Press, 331 s.

PETŘÍK, Lukáš. (2008). *Konzervativní revoluce Margaret Thatcherové a Ronalda Reagana*. Brno: CDK, 287 s.

REISS, Edward. (1992). *The Strategic Defense Initiative*. Cambridge: Cambridge University Press, 264 s.

SHARP, Paul. (1997). *Thatcher's diplomacy: the revival of British foreign policy*. London: Palgrave Macmillan, 288 s.

Články a odborné studie

TAYLOR, Trevor. (1986). Britain's Response to the Strategic Defence Initiative. In: *International Affairs* [online]. Vol. 62, No. 2, s. 217-230, dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/2618362>.

WEINBERGER, Caspar. (1985). The Strategic Defense Initiative. In: *Harvard International Review* [online]. Vol. 7, No. 4, s. 7-10, dostupné z: <http://web.ebscohost.com/ehost/detail?sid=8cef1ce3-e336-48a3-916d-d40e916943d2%40sessionmgr111&vid=1&hid=108&bdata=Jmxhbm9Y3Mmc210ZT1laG9zdC1saXZl#db=poh&AN=21850359>.

WESTWICK, Peter. (2010). The International History of the Strategic Defense Initiative: American Influence and Economic Competition in the Late Cold War. In: *Centaurus* [online]. Vol. 52, No. 4., s. 338-351, dostupné z: <http://web.ebscohost.com/ehost/detail?sid=ca37dc92-62ee-4df5-8255-dbbdf91ccea4%40sessionmgr115&vid=1&hid=108&bdata=Jmxhbm9Y3Mmc210ZT1laG9zdC1saXZl#db=a9h&AN=54565315>.

WESTWICK, Peter. (2008). The Strategic Offense Initiative? The Soviets and Star Wars. In: *Physics Today* [online]. Vol. 61, No. 6, s. 43-49, dostupné z: <http://web.ebscohost.com/ehost/detail?sid=bc438144-1fec-4c3b-84d2-cb2541ad6033%40sessionmgr114&vid=1&hid=108&bdata=Jmxhbm9Y3Mmc210ZT1laG9zdC1saXZl#db=a9h&AN=32541290>.

YOST, David. (1988). Western Europe and the U.S. Strategic Defense Initiative. In: *Journal of International Affairs* [online]. Vol. 41, No. 2, s. 269-324, dostupné z: <http://web.ebscohost.com/ehost/detail?sid=da831a95-17b1-45e8-a86e-38ecb31446d6%40sessionmgr111&vid=1&hid=108&bdata=Jmxhbm9Y3Mmc210ZT1laG9zdC1saXZl#db=a9h&AN=5299139>.

Obsah

ÚVOD	2
1. BRITSKO-AMERICKÝ ZVLÁŠTNÍ VZTAH DO 80. LET	7
1.1 POČÁTKY ZVLÁŠTNÍHO VZTAHU - KONEC DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLKY A ZAČÁTEK STUDENÉ VÁLKY	7
1.2 PÁD ZVLÁŠTNÍHO VZTAHU A BRITSKÉ PONÍŽENÍ – EISENHOWER A SUEZSKÁ KRIZE	13
1.3 OBNOVENÍ SPOLUPRÁCE – SKYBOLT, POLARIS A KARIBSKÁ KRIZE	15
1.4 DEKÁDA ÚPADKU – VIETNAM A HEATHOVO EVROPANSTVÍ.....	18
1.5 NÁVRAT NA VRCHOL – HEATH, CALLAGHAN A NÁSTUP MARGARET THATCHEROVÉ	20
2. ZVLÁŠTNÍ VZTAH MARGARET THATCHEROVÉ A RONALDA REAGANA	22
2.1 NÁSTUP RONALDA REAGANA A SBLÍŽENÍ S MARGARET THATCHEROVOU	22
2.2 FALKLANDSKÁ VÁLKA – PRVNÍ ZKOUŠKA	24
3. STRATEGICKÁ OBRANNÁ INICIATIVA	31
3.1 PŮVOD MYŠLENKY NA SDI A VYHLÁŠENÍ.....	31
3.2 PRVNÍ REAKCE NA PROJEV O STRATEGICKÉ OBRANĚ	35
3.3 TECHNOLOGICKÁ STRÁNKA SDI.....	37
3.4 SOVĚTSKÁ REAKCE	38
4. BRITÁNIE A STRATEGICKÁ OBRANNÁ INICIATIVA	41
4.1 PRVOTNÍ REAKCE A HLAVNÍ BRITSKÉ OBAVY	41
4.2 PRVNÍ JEDNÁNÍ V CAMP DAVIDU	47
4.3 ROZKOL V BRITSKÉ ADMINISTRATIVĚ – PROJEV GEOFFREY HOWEA	53
4.4 BRITSKÁ PARTICIPACE NA SDI.....	56
5. FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ BRITSKÝ POSTUP VŮČI SDI	58
5.1 VNITROPOLITICKÁ SITUACE VE VELKÉ BRITÁNII	58
5.2 ZAHRANIČNĚPOLITICKÉ FAKTORY - AMERICKÁ INVAZE GRENADY.....	61
6. DALŠÍ OSUDY SDI A BRITSKÉ POZICE VŮČI SDI	65
6.1 SUMMIT V REYKJAVÍKU A DRUHÉ JEDNÁNÍ V CAMP DAVIDU	65
6.2 GORBAČOVŮV OBRAT A SUMMIT VE WASHINGTONU	68
6.3 KONEC STUDENÉ VÁLKY A KONEC SDI	72
ZÁVĚR	73
SUMMARY	75
POUŽITÁ LITERATURA	76

ÚVOD

Vzájemné vztahy Velké Británie a Spojených států amerických se od druhé světové války označují termínem zvláštní vztah (special relationship). Ona „zvláštnost“ vztahů je charakterizována bezprecedentní mírou spolupráce těchto dvou států na scéně mezinárodní politiky. Britský ministerský předseda a americký prezident se ve většině mezinárodněpolitických otázek snažili vystupovat jako nejbližší spojenci a posílit tak svou pozici proti společnému protivníkovi, kterým bylo v době druhé světové války Německo, po vypuknutí studené války pak Sovětský svaz.

Zvláštní vztah se však v průběhu druhé poloviny 20. století dynamicky vyvíjel a procházel různými fázemi vzestupu a úpadku v reakci na vývoj událostí. Tato bakalářská práce se zabývá americkým programem Strategické obranné iniciativy (SDI) a vlivem, který tato nová a neočekávaně ohlášená koncepce obranné politiky měla na vývoj zvláštního vztahu mezi Velkou Británií a Spojenými státy.

V první kapitole bude ve zkratce rekapitulován vývoj britsko-amerického vztahu od druhé světové války až do začátku 80. let 20. století. Kromě popisu okolností vzniku specifických vazeb na několika úrovních, které daly vztahu jeho „zvláštní“ charakter, bude věnována pozornost několika klíčovým událostem, které míru vzájemné interakce ovlivnily, např. suezské krizi roku 1956 či karibské krizi roku 1962.

Druhá kapitola se věnuje charakteristice zvláštního vztahu v éře Margaret Thatcherové a Ronalda Reagana, kdy podle mého názoru tento fenomén dosahuje svého vrcholu. Analyzováno bude období cca do roku 1983, tedy před vyhlášením Strategické obranné iniciativy. Nejvýznamnějším faktorem ovlivňujícím vzájemné vztahy v tomto období je bezpochyby falklandská válka

Následující třetí kapitola informuje o samotném programu SDI, od zdrojů, ze kterých tato koncepce vycházela, přes osobní angažovanost Ronalda Reagana ve

snaze o zajištění strategické obrany, až po samotné vyhlášení iniciativy v projevu o národní obraně z 23. března 1983. Krátce je popsána též prvotní reakce Sovětského svazu.

Čtvrtá kapitola už sleduje SDI z hlediska britsko-amerických vztahů. Po analýze prvotních reakcí a hlavních obav vyskytujících se v britském politickém diskursu pak komplexně analyzuje přístup Velké Británie k Reaganově myšlence strategické obrany. Klíčovou událostí je zde setkání prezidenta s Margaret Thatcherovou v Camp Davidu v prosinci 1984 a následně projev britského ministra zahraničí Geoffrey Howea z března 1985. V neposlední řadě je pozornost věnována též vyjednávání o kooperaci Velké Británie na výzkumu spojeném s SDI.

Do páté kapitoly bylo vybráno několik faktorů, které dle mého názoru ovlivnily formování britského přístupu vůči SDI do okamžiku podepsání participační dohody koncem roku 1985. Ve vnitřní politice je to celková politická situace, kdy byla po falklandské válce významně oslabena opozice a kabinet Margaret Thatcherové velmi silně konsolidoval svou pozici a mohl volněji rozhodovat o přístupu k zahraniční politice. Ze zahraničněpolitických faktorů byla vybrána americká invaze Grenady, která znamenala významné zakolísání v kvalitě zvláštního vztahu mezi ministerskou předsedkyní a prezidentem.

Šestá kapitola shrnuje další vývoj programu SDI až do konce studené války a analyzuje postupný úpadek významu, jaký iniciativa měla na poli mezinárodní politiky. Z britského hlediska je významný vývoj událostí na sovětsko-americkém summitu v Reykjavíku a následné druhé jednání o SDI v Camp Davidu. Poté již přestává SDI hrát větší roli a britský zájem o ni se umenšuje.

Závěr se pak pokusí odpovědět na otázku, zda SDI znamenala pro britsko-americký zvláštní vztah zlomový moment, či pouze upevnila pevnost svazků obou států.

Oproti projektu bakalářské práce bylo ve finální verzi učiněno několik změn ve struktuře. Problematika zvláštního vztahu byla vzhledem k obsáhlosti rozdělena na období do konce 70. let a éru počátku vlády Thatcherové a Reagana. Participace Británie na SDI již není samostatnou kapitolou a byla zahrnuta pro větší přehlednost do čtvrté kapitoly, nazvané Británie a SDI. Faktory ovlivňující britský přístup vůči SDI byly zahrnuty do samostatné kapitoly, protože dle mého názoru hrají zásadní roli a zaslouží si detailnější analýzu. Právě do této kapitoly byla zahrnuta i analýza vlivu americké invaze Grenady. Ve finální verzi je také oproti původnímu plánu kladen mnohem větší důraz na samotnou koncepci zvláštního vztahu, jelikož bez detailní znalosti této problematiky nelze vzájemnou interakci Margaret Thatcherové a Ronalda Reagana pochopit.

Co se týče literatury, v rámci možností jsou co nejvíce využívány primární dokumenty, které jsou v drtivé většině případů dostupné na internetu. Velmi kvalitní databázi i nedávno odtajněných dokumentů poskytuje web *The Margaret Thatcher Foundation*,¹ dokumenty týkající se vlastního programu SDI pak poskytuje online archiv *Prezidentské knihovny Ronalda Reagana*² a web *Reagan SDI Files*.³ K analýze osobních motivací hlavních politických aktérů byla velmi nápomocná řada vydaných memoárů, ať již Margaret Thatcherové⁴ a Ronalda Reagana,⁵ či britských ministrů Geoffrey Howe⁶ a Michaela Heseltina⁷ a amerického ministra obrany Caspara Weinbergera.⁸ Ačkoliv je třeba k memoárové literatuře zaujímat často značně kritický postoj, může často poskytnout hlubší vhled do zkoumané problematiky.

¹ *Margaret Thatcher Foundation*, dostupné z WWW <<http://www.margaretthatcher.org>>.

² *The Ronald Reagan Presidential Library*, dostupné z WWW <<http://www.reagan.utexas.edu/archives/>>.

³ *Reagan SDI Files*, dostupné z WWW <<http://www.thereaganfiles.com/sdi.html>>.

⁴ THATCHEROVÁ, Margaret. (1996). *Roky Na Downing Street*. Praha: Naše vojsko, 627 s.

⁵ REAGAN, Ronald. (1997). *Život jednoho Američana: paměti prezidenta*. Praha: Prostor, 722 s.

⁶ HOWE, Geoffrey. (1995). *Conflict of Loyalty*. London: Pan Books, 768 s.

⁷ HESELTINE, Michael. (2000). *Life in the Jungle: My Autobiography*. London: Coronet, 575 s.

⁸ WEINBERGER, Caspar. (1990). *Fighting For Peace: Seven Critical Years in the Pentagon*. New York: Warner Books, 500 s.

Kvalitní komplexní popis vývoje zvláštního vztahu poskují především práce Johna Dumbrella,⁹ Davida Sanderse¹⁰ a v menší míře i kniha Stepheny Haselera *Sidekick: From Bulldog to Lapdog*,¹¹ pro období do počátku 80. let může posloužit i studie Davida Reynoldse *A 'Special Relationship'? America, Britain and the International Order Since the Second World War*.¹²

Pro analýzu samotné Strategické obranné iniciativy posloužily kromě primárních dokumentů tři hlavní monografie. Detailní popis technických aspektů programu a jeho strategických důsledků poskytují monografie Sanforda Lakoffa¹³ a Sidney Drella,¹⁴ politický kontext vzniku a vývoje iniciativy pak nejlépe zachycuje obsáhlá kniha Frances FitzGeraldové *Way Out There In the Blue*.¹⁵

Náhled na klíčové mezinárodněpolitické události éry Margaret Thatcherové a Ronalda Reagana poskytly kniha Petera Schweizera *Reaganova válka*¹⁶ a monografie Petra Suchého *Reagan a říše zla*.¹⁷ Pro analýzu vnitropolitického vývoje ve Velké Británii pak posloužily dvě relativně nedávno vydané publikace: *Rejoice! Rejoice!*¹⁸

⁹ DUMBRELL, John. (2006). *A Special Relationship: Anglo-American Relations from the Cold War to Iraq*. Houndmills: Palgrave Macmillan, 258 s.

¹⁰ SANDERS, David. (1990). *Losing an Empire, Finding a Role: British Foreign Policy since 1945*. Houndmills: Palgrave Macmillan, 359 s.

¹¹ HASELER, Stephen. (2007). *Sidekick: Bulldog to Lapdog: British Global Strategy from Churchill to Blair*. London: Forum Press, 252 s.

¹² REYNOLDS, David. (1985). A 'special relationship'? America, Britain and the international order since the Second World War. *International Affairs*, Vol. 62, No. 1, s. 1-20.

¹³ LAKOFF, Sanford. (1989). *A shield in space?: technology, politics, and the Strategic Defense Initiative: how the Reagan Administration set out to make nuclear weapons "impotent and obsolete" and succumbed to the fallacy of the last move*. Berkeley: UC Press, 409 s.

¹⁴ DRELL, Sidney. (1985). *The Reagan Strategic Defense Initiative: a technical, political, and arms control assessment*. Cambridge, Massachusetts: Ballinger, 152 s.

¹⁵ FITZGERALD, Frances. (2000). *Way Out There In the Blue: Reagan, Star Wars and the End of the Cold War*. New York: Simon & Schuster, 596 s.

¹⁶ SCHWEIZER, Peter. (2007). *Reaganova válka: velký příběh o čtyřicetiletém boji Ronalda Reagana a konečném vítězství nad komunismem*. Praha: Ideál, 351 s.

¹⁷ SUCHÝ, Petr. (2004). *Reagan a říše zla: vývoj americké zahraniční politiky a vztahů mezi supervelmocemi v letech 1981-1989*. Praha: CDK, 283 s.

¹⁸ TURNER, Alwyn. (2010). *Rejoice! Rejoice!: Britain in the 1980s*. London: Aurum Press, 368 s.

od Alwyna Turnera a *Thatcher's Britain*¹⁹ od Richarda Vinena. Všechny citace z anglicky psané literatury jsou mým vlastním překladem.

Přínosem této práce by mělo být přispět k analýze problematiky zvláštního vztahu mezi Spojenými státy a Velkou Británií. Obecná charakteristika tohoto fenoménu je popsána v různých zdrojích z bezpočtu různých pohledů, konkrétně vlivu programu SDI na charakter vzájemného vztahu obou států se však v český mluvícím prostředí nevěnuje ve větší míře žádná práce. V anglofonním prostředí komplexní studii britského přístupu vůči programu poskytl naposledy Trevor Taylor ve své studii *Britain's Response to the Strategic Defense Initiative*²⁰ z roku 1986, dalším osudům SDI v kontextu britsko-amerických vztahů se však pak již pouze ve zkratce věnuje práce Holgera Nehringa *The British Response to SDI*,²¹ která vyšla jako úvodní studie k dokumentu britského Center for Contemporary British History. Poté jsou vlivu SDI na zvláštní vztah věnovány již jen dílčí kapitoly monografií věnujících se britsko-americkým vztahům z širší perspektivy. Má bakalářská práce se tuto mezeru snaží alespoň částečně vyplnit.

¹⁹ VINEN, Richard. (2009). *Thatcher's Britain: The Politics and Social Upheaval of the 1980s*. New York: Simon & Schuster, 256 s.

²⁰ TAYLOR, Trevor. (1986). Britain's Response to the Strategic Defense Initiative. *International Affairs*, Vol. 62, No. 2, s. 217-230.

²¹ NEHRING, Holger. The British Response to SDI. In KANDIAH, Michael, STAERCK, Gillian. (2005). *The British Response to SDI: CCBH Oral History Programme*. London: Centre for Contemporary British History, s. 17-24.

1. BRITSKO-AMERICKÝ ZVLÁŠTNÍ VZTAH DO 80. LET

1.1 Počátky zvláštního vztahu - konec druhé světové války a začátek studené války

Za „zvláštní vztah“ (special relationship) označil vztahy mezi Spojenými státy americkými a Velkou Británií poprvé Winston Churchill roku 1943 v soukromém komuniké.²² Do širokého povědomí se následně toto označení dostalo o 3 roky později, když jej Churchill dále rozvedl ve svém slavném projevu ve Westminster College v americkém Fultonu. Ačkoliv tento projev vešel ve známost především díky pasážím týkajícím se „železné opony“, která se snesla nad Evropou a rozdělila ji na východní a západní blok, sám Churchill považoval za jádro svého sdělení právě vztahy mezi Spojenými státy a Velkou Británií. Při vysvětlení termínu zvláštní vztah odkázal na fakt, že *„bratrské spojení vyžaduje nejen růst přátelství a vzájemného porozumění mezi našimi velkými a spřízněnými systémy společnosti, ale i pokračování intimních vztahů mezi našimi vojenskými poradci, jež vedly ke společnému studiu potenciálních nebezpečí, podobnost našich zbraní a instrukcí k jejich použití a výměna důstojníků a kadetů mezi technickými univerzitami“*. Ve své vizi bývalý ministerský předseda zašel dokonce tak daleko, že dle jeho názoru nakonec bude přijat i princip společného občanství dvou anglicky mluvících národů.²³

Je důležité si všimnout, že Churchill zde explicitně mluví o pokračování zvláštního vztahu, nikoliv o jeho založení. Úzká spolupráce především ve vojenských otázkách totiž intenzivně fungovala již v průběhu druhé světové války. V mezidobí mezi pádem Francie a vstupem USA do války byla Británie v podstatě osamocena v boji proti Hitlerovu Německu, následné spojení se Spojenými státy tedy bylo logickým krokem. Vůdci těchto dvou států a Sovětského svazu, který do války

²² DUMBRELL, John. (2006). Cit. d., s. 11.

²³ CHURCHILL, Winston. (1946). The Sinews of Peace. Speech at the Westminster College, Fulton, Missouri, March 5, 1946 [online]. *British Historical Documents* [cit. 2013-05-10]. Dostupné z WWW <<http://www.britannia.com/history/docs/sinews1.html>>.

vstoupil po německém porušení paktu Molotov-Ribbentrop, následně tvořili tzv. Velkou trojku, která na několika konferencích rozhodla o poválečném uspořádání Evropy. Mezi Spojenými státy a Velkou Británií však existovala i úzká spolupráce a koordinace válečného úsilí mimo Velkou trojku, kde se odehrávala „vysoká diplomacie“.

Spojené státy prostřednictvím Zákona o půjčce a pronájmu poskytly Velké Británii nezbytné prostředky nutné na obnovení válečného úsilí ve chvíli, kdy již britská ekonomika byla prakticky v bankrotu. Dokonce i provoz radarové obrany, která byla jedním z klíčových prvků, jež umožnil Britům odrazit německé letecké útoky, by nebyl možný bez náhradních součástí, které poskytli američtí výrobci.²⁴ Ačkoliv finanční podpora přicházela zpravidla ze strany Spojených států, vztah mezi oběma zeměmi nebyl ve válečné době rozhodně jednostranný. Americký jaderný program by nebyl představitelný bez spolupráce s britskými výzkumníky, kteří se velkou měrou podíleli na tajném projektu Manhattan, jenž vyústil ve zrod první atomové bomby. Právě spolupráce v oblasti jaderných zbraní bude po celý průběh studené války jednou z nejvýznamnějších otázek, ke které se budou Spojené státy a Velká Británie neustále vracet.

I přes všechny výkyvy ve vzájemném vztahu obou států, ať již k lepšímu, či k horšímu, existoval jeden prvek zajišťující zvláštnímu vztahu kontinuitu, a to spolupráce britských a amerických zpravodajských služeb. Ta pocházela z dob druhé světové války a právě v ní se nejlépe podařilo uchovat rámec intenzivní kooperace. Jak uvádí William Wallace a Chris Phillips, předávání získaných informací probíhalo prakticky automaticky, v drtivé většině případů nebylo potřeba druhé straně vůbec posílat žádost o jejich poskytnutí, a operativní zásahy byly spíše nutné v několika případech, kdy bylo žádoucí, aby se do rukou druhého státu informace nedostala.²⁵ Takový případ několikrát nastal, základní rámec automatické výměny informací tím však nebyl narušen. Důvěra americké CIA vůči britským zpravodajským službám

²⁴ HASELER, Stephen. (2007). Cit. d., s. 45.

²⁵ WALLACE, William, PHILLIPS, Christopher. (2009). Reassessing the special relationship. *International Affairs*, vol. 85, No. 2, s. 273-274.

byla sice dočasně oslabena po odhalení Donalda Macleana a Guye Burgesse²⁶ jako sovětských špiónů, zanedlouho však došlo k jejímu obnovení a událost neměla trvalejší následky.²⁷

Podobný vliv měla na partnerství suezská krize, o které bude pojednáno níže, stejně jako v případě Burgesse a Macleana však tato událost na kooperačním rámci nezanechala trvalejší stopy. Podobná kontinuální spolupráce se pak odehrávala i v několika dalších oblastech, například ve vojenském výzkumu, standardizaci vojenské výbavy, analýze vojenských operací a v tréninku vojenských důstojníků.²⁸ Právě tato „méně viditelná“ operativní spolupráce je dle mého názoru základním stavebním kamenem, který zajistil, že vztah mezi Spojenými státy a Velkou Británií si uchoval svůj „zvláštní“ status po celou dobu trvání studené války a ve značné míře i po jejím skončení. Terčem kritiky se často stávala právě jednostrannost zvláštního vztahu, tedy že Spojené státy poskytovaly více, než dostávaly. Za důkaz nepravdivosti tohoto tvrzení může však posloužit právě fakt, že ani události jako suezská krize nebo odhalení špiónů ve vrcholných postech nepřesvědčilo Spojené státy, aby svazek přerušily. Pokud by jim zvláštní vztah skutečně neposkytoval nic významného, nemělo by cenu vystavovat se hrozbě dalšího porušení bezpečnosti.

Přínos Velké Británie bezpochyby měl pro americké zpravodajské služby svou váhu a tento fakt umožnil zvláštnímu vztahu zůstat „zvláštním“ minimálně po celou dobu trvání studené války. Přesto je však nezpochybnitelné, že za různých okolností a za vlády různých prezidentů a ministerských předsedů byly ve vzájemných vztazích markantní rozdíly. Ty však determinovaly pouze intenzitu zvláštního vztahu, nikoliv jeho samotnou existenci. Pokud tedy bude zkoumáno, jaký

²⁶ Donald Maclean (1913-1983) a Guy Burgess (1911-1963) byli součástí skupiny tzv. cambridgeských špiónů, pěti mužů, kteří byli během svých studií na Cambridgeské univerzitě naverbováni do služeb Sovětského svazu. Všichni tito muži se získali vysoké posty v britské státní správě (Maclean se stal dokonce členem diplomatického sboru) a až do svého odhalení poskytovali klíčové informace KGB.

²⁷ REYNOLDS, David. (1985). Cit. d., s. 11.

²⁸ DANCHEV, Alex. (2006). The Cold War „Special Relationship“ Revisited. *Diplomacy & Statecraft*, Vol. 17, No. 3, s. 585.

vliv měla nějaká událost či osobnost na zvláštní vztah, vždy bude cílem zjistit, jak se změnila právě jeho intenzita.

Je nutné též zmínit roli, kterou ve zvláštním vztahu hrály osobní vztahy mezi vůdci obou států. Právě spřízněnost názorů a dlouhodobých cílů mezi britským ministerským předsedou a americkým prezidentem v průběhu poválečných let často zásadním způsobem ovlivňovala intenzitu zvláštního vztahu. Válečná spolupráce probíhala dobře z velké míry díky kvalitě osobních vztahů mezi Winstonem Churchillem a Franklinem Delano Rooseveltem. Ačkoliv americký prezident měl své výhrady vůči Churchillovu „válečnickému“ postoji v některých otázkách, britský ministerský předseda trval na tom, že k žádnému jinému politikovi nemá tak blízko jako k Rooseveltovi a prezentoval jejich přátelství jako jeden z faktorů přispívajících ke spřízněnosti Velké Británie a Spojených států.²⁹

Osobní vztahy mezi ministerským předsedou a prezidentem pak po celou dobu trvání studené války (i po jejím skončení) mohly sloužit jako indikátor do značné míry ukazující, na jak dobré úrovni se momentálně zvláštní vztah nachází. David Reynolds osobní kontakty mezi politickými elitami obou států považuje za jednu ze tří základních charakteristik, které působily na podobu zvláštního vztahu, vedle společných politických zájmů a sdíleného společenského systému založeného na liberálním kapitalismu.³⁰ Kromě indikace stavu vzájemných vztahů států však osobní kontakty mezi dvěma státními představiteli hrály i aktivní roli v rozhodovacích procesech týkajících se událostí studené války. Očividným příkladem tohoto fenoménu je vzájemné ovlivňování Margaret Thatcherové a Ronalda Reagana. Právě v jejich vztahu dle mého názoru nastává vrchol zvláštního vztahu a jejich interakce bude detailně analyzována v následujících kapitolách.

²⁹ LUNDESTAD, Geir. (2003). *The United States and Western Europe since 1945: from "empire" by invitation to transatlantic drift*. Oxford: Oxford University Press, s. 25.

³⁰ REYNOLDS, David. (1985). Cit. d., s. 5.

Ihned po skončení druhé světové války došlo v britsko-amerických vztazích k jistému ochlazení. Roli zde sehrály dva hlavní faktory. Prvním je změna držitele postu britského ministerského předsedy. Churchillův válečný kabinet ve volbách roku 1945 nahradil labouristický kabinet Clementa Attleeho. Atlee vyhrál volby se slibem obnovy válkou poničené Velké Británie a zaměřoval se tak spíše na domácí politiku.³¹ Mezi Attleem a Trumanem též neexistovaly příliš intenzivní osobní vztahy, které by mohly posílit vzájemnou spolupráci. Druhým faktorem je pak fakt, že americký Kongres roku 1946 přijal tzv. McMahonův zákon, který výslovně zakazoval sdílení jaderných zbraní a s nimi spojených vědeckých dat s jinými státy. Vzhledem k tomu, že britský přínos v projektu Manhattan byl skutečně nezastupitelný, je pochopitelné, že Británie nechtěla být „odstřižena“ od jakéhokoliv dalšího vývoje jaderných zbraní. Tím se dá vysvětlit jistá „koroze vztahů“ mezi oběma státy.³² Byl to také hlavní motiv, který vedle ministerského předsedu Attleeho k rozhodnutí o započetí samostatného britského programu na vývoj atomové bomby, díky kterému měla být zajištěna v jaderné oblasti větší nezávislost na Spojených státech.³³

Navzdory tomuto dočasnému oslabení vztahu nakonec byla obnovena spolupráce v maximální možné míře s ohledem na realitu právě začínající studené války. Churchillův fultonský projev upozorňoval na nebezpečí sovětské rozpínavosti v Evropě a americká administrativa pod vedením prezidenta Harryho Trumana se nakonec rozhodla nevrátit se k předválečné doktríně izolacionismu a plně se angažovat v dalším vývoji poválečné Evropy. Geir Lundestad tvrdí, že se s počátkem studené války Spojené státy staly „*impériem na pozvání*“ a nechaly se evropskými mocnostmi, v první řadě právě Velkou Británií, přesvědčit k zapojení se do záležitostí starého kontinentu.³⁴ Tuto snahu dle Lundestada nejlépe symbolizuje vznik *Organizace severoatlantické smlouvy* (NATO), která je symbolem opuštění snah Evropy o to, aby se stala nezávislou „třetí supervelmocí“ vedle Spojených států

³¹ LUNDESTAD, Geir. (2003). Cit. d., s. 43.

³² REYNOLDS, David. (1985). Cit. d., s. 4.

³³ HASELER, Stephen. (2007). Cit. d., s. 59.

³⁴ LUNDESTAD, Geir. (2003). Cit. d., s. 44.

a Sovětského svazu. Spojené státy si původně představovaly volnější spojenecký svazek, ale nakonec je o nutnosti vzniku NATO přesvědčily události února 1948 v Československu a sovětská nabídka Finsku ke dvoustranné vojenské dohodě.³⁵

Tato teze do značné míry může vysvětlit další sled událostí. Státy západní Evropy, především Velká Británie a Francie, měly jistě zájem na zadržování sovětské expanze a k tomuto cíli byla pomoc Spojených států více než vítaná. Stejně velký význam však dle mého názoru hrál i vlastní rozhodovací proces uvnitř Trumanovy administrativy, který reagoval na analýzu mezinárodněpolitického chování Sovětského svazu, již poskytl George Kennan v tzv. Dlouhém telegramu a následně v článku *The Sources of Soviet Conduct* v časopise *Foreign Affairs*. Motivy, které vedly Spojené státy k tak bezprecedentnímu zapojení se do evropských záležitostí, musely být širší, než jen snaha odpovědět na žádost Evropy o pomoc.

Bez ohledu na motivy americké administrativy je faktem, že rozhodnutí k zapojení se do událostí odehrávajících se v Evropě bylo přijato. Británie byla odhodlána těchto okolností využít a stát se v tomto vztahu prostředníkem mezi Spojenými státy a zbytkem Evropy. Britské ministerstvo obrany již v roce 1944 vydalo analýzu americké politiky, v jejímž závěru považovala za nutné zapojit Spojené státy do systému evropské bezpečnosti. Zpráva uvádí jako prioritu další zahraniční politiky snahu využít americkou sílu k prosazování britských zájmů a pomoci tak k rychlejší obnově především v ekonomické rovině.³⁶

Klíčovou zásluhu na procesu budování zvláštního vztahu v kontextu počátků studené války sehrál na straně Velké Británie ministr zahraničních věcí Ernest Bevin, který se při prosazování těchto zahraničněpolitických cílů několikrát dostal do konfliktu s ministerským předsedou Attleem. Ten měl stále své výhrady k většímu připoutání britských zájmů k těm americkým.³⁷ Dle Davida Reynoldse byl například

³⁵ LUNDESTAD, Geir. (2003). Cit. d., s. 48-50.

³⁶ MARSH, Steve, BAYLIS, John. (2006). The Anglo-American "Special Relationship": The Lazarus of International Relations. *Diplomacy & Statecraft*, Vol, 17, No. 1, s. 176-177.

³⁷ DUMBRELL, John. (2006). Cit. d., s. 51.

v procesu přesvědčování ostatních evropských států o kladech přijetí Marshallova plánu Bevin stejně důležitý, jako George Marshall a Dean Acheson.³⁸ Byl to také právě Bevin, kdo poprvé navrhl spojení americké a britské okupační zóny v Německu do tzv. Bizonie. Ačkoliv jeho původní návrh na toto spojení přijat nebyl, nakonec se vznik Bizonie udál prakticky přesně podle jím nastíněného scénáře.³⁹

1.2 Pád zvláštního vztahu a britské ponížení – Eisenhower a suezská krize

Jisté oslabení zvláštního vztahu přišlo s nástupem Eisenhowerovy administrativy ve Spojených státech v roce 1952. Mezi osobou prezidenta a ministerského předsedy⁴⁰ se nevytvořily žádné významnější osobní vztahy a především se koncept zvláštního vztahu celkově neshodoval se zahraničněpolitickým myšlením Eisenhowera a státního sekretáře Johna Fostera Dulles. Ti viděli vztah s Velkou Británií pouze jako jeden z mnoha, které Spojené státy udržují, dle Johna Dumbrella dokonce měli tendenci kompletně ignorovat „zvláštní“ status britsko-amerických kontaktů.⁴¹ Roku 1955 sice bylo dohodnuto rozmístění amerických raket středního doletu na britském území (Británie byla pouze jedním ze tří států NATO, které s rozmístěním souhlasily, vedle Itálie a Turecka),⁴² o rok později však přišla krize, která zvláštní vztah oslabila více než jakákoliv jiná jednotlivá mezinárodněpolitická událost.

Rozhodnutí egyptské vlády z 26. července 1956 o znárodnění Suezského průplavu se dostalo do silného konfliktu s britskými zájmy. Jelikož průplav byl doposud spoluvlastněn britskou a francouzskou vládou, došly obě země o rozhodnutí spojit se ve vojenskou alianci a obnovit status quo před znárodněním vojenskou intervencí. Zástupci obou zemí si byli vědomi faktu, že takové rozhodnutí vyvolá nesouhlasnou reakci ze strany Spojených států, britský ministerský předseda

³⁸ REYNOLDS, David. (1985). Cit. d., s. 8.

³⁹ LUNDESTAD, Geir. (2003). Cit. d., s. 44.

⁴⁰ Toto tvrzení platí jak pro Clementa Attleeho, tak pro Anthonyho Edena, který úřad ministerského předsedy převzal roku 1955.

⁴¹ DUMBRELL, John. (2006). Cit. d., s. 53.

⁴² LUNDESTAD, Geir. (2003). Cit. d., s. 68.

Anthony Eden však usoudil, že zvláštní vztah je natolik intenzivní, že se Eisenhowerova administrativa postaví po bok britsko-francouzské aliance a i přes protesty intervenční politiku nakonec plně podpoří. Tento závěr však byl naprosto chybný a způsobil bezprecedentní oslabení intenzity zvláštního vztahu. Jak uvádí David Reynolds, Spojené státy se sice s Británií shodovaly v názoru, že kroky učiněné egyptskou vládou nejsou žádoucí, ale nemohly souhlasit s přímou velmocenskou intervencí v citlivém regionu Blízkého východu, navíc v době, kdy se schylovalo k prezidentským volbám, ve kterých Dwight Eisenhower chtěl obhájit svůj mandát.⁴³

Americké rozhodnutí tvrdě se postavit proti intervenci podpořil i fakt, že Eden se na jednu stranu spoléhal na schopnost zvláštního vztahu vyrovnat případné neshody mezi oběma státy, sám to však znemožnil již tím, že své rozhodnutí nekonzultoval s americkou administrativou a učinil ho de facto jednostranně.⁴⁴ Následky této chyby byly katastrofální. Spojené státy se rozhodly jasně ukázat, že i zvláštní vztah má své limity, po jejichž překročení již nelze být tolerantní. Využily svou ekonomickou sílu a zablokovaly britskou žádost o finanční pomoc od Mezinárodního měnového fondu. Následně Eisenhower hrozil prodáním britských dlužních úpisů, které Spojené státy vlastnily ještě z dob druhé světové války.⁴⁵ Takový ekonomický tlak britská ekonomika nemohla vydržet a Eden byl nakonec donucen okamžitě se z Egypta stáhnout. Pro Edena to byla ponižující porážka a v lednu 1957 na svůj úřad rezignoval.

Bezprostředně po suezské krizi se zdálo, že britsko-americký vztah nenapravitelně utrpěl a z hlediska intenzity se ocitl na samém dně. Hrozilo dokonce i kompletní přerušení zpravodajského komunikačního kanálu, základního aspektu, který britsko-americký vztah odlišoval od všech ostatních.⁴⁶ V překonání nedůvěry

⁴³ REYNOLDS, David. (1985). Cit. d., s. 10.

⁴⁴ Nutno dodat, že mimo americké administrativy odmítl rozhodnutí konzultovat i s vlastním kabinetem a nepovažoval za nutné o rozhodování informovat ministerstvo financí, zahraničí ani obrany, viz DUMBRELL, John. (2006). Cit. d., s. 53.

⁴⁵ HASELER, Stephen. (2007). Cit. d., s. 72.

⁴⁶ REYNOLDS, David. (1985). Cit. d., s. 4-5.

plynoucí ze suezského debaklu se však nakonec opět ukázal privilegovaný charakter vzájemného vztahu obou států. Po Edenově rezignaci nastoupil do křesla ministerského předsedy Harold Macmillan, jenž se znal s Eisenhowerem ještě z dob druhé světové války a okamžitě začal pracovat na co nejrychlejším obnovení důvěry v britskou zahraniční politiku ze strany Spojených států. Již během prvního roku vlády se mu naskytla příležitost, jak toto své odhodlání dokázat. Roku 1957 bez větších námitek souhlasil s rozmístěním 60 amerických raket Thor na britském území. Skutečné započetí procesu obnovování důvěry dokazuje fakt, že systém Thor fungoval na bázi tzv. dvojitého klíče (*dual-key*), tzn., že v případě vypuknutí jaderné války by pro vypuštění raket bylo potřeba výslovného souhlasu jak americké, tak britské strany.⁴⁷ Macmillan dokázal americkou administrativu přesvědčit, že se poučil a že Británie v budoucnu při tvorbě zahraniční politiky bude brát v potaz nutnost zabránit opakování Edenovy chyby.

Impulesem pro další vývoj vztahu bylo pak nikým nečekané vypuštění sovětské sondy Sputnik. Šokovaná americká administrativa zjistila, že Sověti jsou momentálně napřed ve „vesmírném závodě“ (*Space Race*) a potenciálně tak mohou ohrozit americkou jadernou převahu. Strach z vychýlení geopolitické situace ve světě ve spojení s pozitivními signály vysílanými Macmillanem přesvědčily administrativu a nakonec i Kongres, aby po dvanácti letech zrušily McMahonův zákon.⁴⁸ Díky tomu mohla být v plné míře obnovena výměna informací týkajících se jaderných programů, což by nebylo možné bez velmi silné vzájemné důvěry mezi Velkou Británií a Spojenými státy.

1.3 Obnovení spolupráce – Skybolt, Polaris a karibská krize

S jadernými zbraněmi bezprostředně souvisel i další vývoj vzájemných vztahů. V roce 1960 je v americkém Camp Davidu vyjednáán nákup raket Skybolt AtG s jadernými hlavicemi za podmínek velmi výhodných pro britskou stranu.

⁴⁷ DUMBRELL, John. (2006). Cit. d., s. 55.

⁴⁸ SANDERS, David. (1990). Cit. d., s. 171.

Harold Macmillan výměnou za možnost nakoupit rakety povolil Američanům rozmístění jejich vlastního systému Polaris na základně v Holy Loch on the Clyde.⁴⁹ Británie tak dostala možnost nakoupit zbraně, umožňující jí udržet si vlastní nezávislý jaderný arzenál bez nutnosti investovat velké částky do v té době již značně zastaralého a v Británii vyráběného systému Blue Streak.

Záhy po dohodě z Camp Davidu však nastoupila nová americká administrativa Johna Fitzgeralda Kennedyho, která se rozhodla obrannou politiku přehodnotit. Ministr obrany Robert McNamara po tomto přezkoumání prohlásil, že systém Skybolt nevyhovuje obranným specifikacím a jeho vývoj bude okamžitě zastaven. Toto rozhodnutí by za jiných okolností mohlo znamenat další zásadní diplomatickou roztržku, protože smlouva o britském nákupu Skyboltů již byla podepsána. Americká administrativa však byla ochotna v této otázce ustoupit a za extrémně výhodných podmínek nabídla na jednání v Nassau Britům výměnou za zrušený Skybolt smlouvu na nákup raket Polaris. Ačkoliv Macmillan tento krok považoval *de facto* za povinnost Američanů, z hlediska Kennedyho administrativy šlo skutečně o ústupek.⁵⁰ Systém Polaris se následně stal na skoro dvě desetiletí základním prvkem britského jaderného arzenálu, který již v tomto momentě byl skutečně nezávislý, jelikož na rozdíl od systému Thor nefungoval systém na bázi dvojitého klíče, ale případné vypuštění raket záleželo plně na rozhodnutí britského ministerského předsedy.

Haroldu Macmillanovi se též podařilo s Kennedym vyvořit úzký osobní vztah, který přispěl k dalšímu posilování intenzity zvláštního vztahu. Dle Johna Dumbrella symbolizuje éra společné vlády Macmillana a Kennedyho konsolidaci procesu znovuvybudování vazeb, které byly poničeny v Suez, v názvu kapitoly pojednávající o této problematice dokonce zvláštní vztah nazval „*domem, který postavili Jack a Mac*“.⁵¹ Dle mého názoru však proces opravování pošramocených vazeb v nezanedbatelné míře začal již za vlády prezidenta Eisenhowera, jehož osobní

⁴⁹ REYNOLDS, David. (1985). Cit. d., s. 12.

⁵⁰ REYNOLDS, David. (1985). Cit. d., s. 12.

⁵¹ DUMBRELL, John. (2006). Cit. d., s. 56.

vztahy s Macmillanem byly dost intenzivní, aby daly pomyslnému domu solidní základy.

Spornou otázkou v ohledu ke stavu zvláštního vztahu je role Velké Británie v událostech kubánské raketové krize na podzim roku 1962. Dumbrell upozorňuje na fakt, že existuje několik velmi odlišných názorů především na Macmillanovu roli, kdy jeden tábor tvrdí, že byl ministerský předseda pouze informován o rozhodnutích, které učinila Kennedyho administrativa, druzí pak prohlašují, že sehrál klíčovou roli jako jeden z prezidentových rádců a byl s rozhodovacím procesem více sblížen než americký Kongres.⁵² Minimálně je však prokazatelné, že Macmillan prostřednictvím britského velvyslance ve Spojených státech Davida Ormsby-Gorea prezidentovi doporučil při prohlášení k americkému lidu o událostech krize zveřejnit fotografie, na kterých je vidět umístění jaderných sil na Kubě.⁵³ Zveřejnění těchto snímků bylo jedním z významných faktorů, které ovlivnily náhled americké i světové veřejnosti na velmi vypjaté události října 1962.

Zlomovým momentem pro další vývoj zvláštního vztahu se stal podzim roku 1963, kdy výměna elit v obou zemích způsobila začátek období postupného oslabování vazeb mezi Spojenými státy a Velkou Británií. 18. října rezignoval ze zdravotních důvodů na svůj post ministerský předseda Macmillan a po zákulisních jednáních uvnitř Konzervativní strany byl nahrazen sirem Alecem Douglas-Homem. O měsíc později byl spáchán atentát na Johna Fitzgeralda Kennedyho a úřadu amerického prezidenta se ujal stávající viceprezident Lyndon Baines Johnson. Mezi Douglas-Homem a Johnsonem se nikdy nevytvořily natolik silné vazby, aby se jejich osobní vztah dal srovnávat s předchozím prezidentem a ministerským předsedou.⁵⁴

⁵² DUMBRELL, John. (2006). Cit. d., s. 62-63.

⁵³ CATERALL, Peter. (2012). At the End of the Day: Macmillan's Account of the Cuban Missile Crisis. *International relations*, Vol. 26, No. 3, s. 281.

⁵⁴ DUMBRELL, John. (2006). Cit. d., s. 69.

1.4 Dekáda úpadku – Vietnam a Heathovo evropanství

Po Macmillanově rezignaci začíná, slovy Davida Reynoldse, dekáda úpadku zvláštního vztahu.⁵⁵ Osobní vztahy mezi vůdci obou států se nezlepšily ani po nástupu nového britského ministerského předsedy Harolda Wilsona v roce 1964. Navíc v této době byla, především z hlediska Spojených států, klíčovým faktorem absence britské podpory pro americké angažmá ve válce ve Vietnamu. Ačkoliv se Británie snažila alespoň veřejně nekritizovat některá kontroverzní rozhodnutí týkající se vedení války, neposkytla Spojeným státům absolutně žádnou vojenskou podporu. Prezident Johnson ironicky prohlásil, že by pro vyjádření podpory bývalo stačilo poslat do Vietnamu alespoň čtu skotských dudáků, ale ani k tomu se Wilsonova vláda nezmohla.⁵⁶

Od roku 1963 postupně zvláštní vztah ztrácí aspekt reciprocit a z hlediska Spojených států ztrácí svou důležitost. Dle Davida Colmana se ve Spojených státech objevovala prohlášení tvrdící, že zvláštní vztah je mrtvý, přibližně tak často, jako prohlášení, že Martin Bormann je živý. Dokresluje tak stav, kdy se zdálo, že britská strana do vztahu nepřispívá žádným významným přínosem a je tak spíše závislá na USA.⁵⁷ I přes všechny tyto faktory se však stále dá říci, že si vztah udržel svůj zvláštní charakter. Dokonce i oficiální analýza americko-britských vztahů, vytvořená na americkém ministerstvu zahraničí před návštěvou Harolda Wilsona ve Washingtonu D. C. v roce 1968, stvrzuje, že především v oblasti jaderné spolupráce a předávání zpravodajských informací je vzájemný vztah stále unikátní a přínos, který ve vzájemných kontaktech Velká Británie poskytuje, rozhodně není zanedbatelný.⁵⁸

⁵⁵ REYNOLDS, David. (1985). Cit. d., s. 13.

⁵⁶ LUNDESTAD, Geir. (2003). Cit. d., s. 157.

⁵⁷ COLMAN, Jonathan. (2008). Communication: "What Now for Britain?" The State Department's Intelligence Assessment of the "Special Relationship," 7 February 1968. *Diplomacy & Statecraft*, Vol. 19, No. 2, s. 352.

⁵⁸ COLMAN, Jonathan. (2008). Cit. d., s. 355.

K pokusu o zásadní přehodnocení vztahu se Spojenými státy z britské strany došlo v době, kdy úřad ministerského předsedy zastával konzervativec Edward Heath.⁵⁹ Ten jako první prezentoval vizi budoucnosti Británie, která by byla ukotvena více ve vztahu k Evropě a Evropským společenstvím, než ve vztahu se Spojenými státy.⁶⁰ Heath byl odhodlán začlenit svou zemi do evropských struktur a tuto snahu symbolicky završil v roce 1983, kdy se Británie stala po 12 letech od podání první přihlášky členem Evropských společenství. V této době se poprvé stalo, že americký pokus o posílení vzájemných vztahů byl přijat více než vlažně britskou stranou, když se prezident Richard Nixon pokusil ve svých projevech vrátit k rétorice zdůrazňující zvláštní vztah. Pro Heatha však byly evropské vazby důležitější, proto tento na tento americký pokus příliš nereagoval.⁶¹ Faktorem byly bezpochyby i osobní vztahy mezi Heathem a Nixonem, které John Dumbrell popsal jako stav „*totálního pohrdání*“.⁶²

První polovina 70. let je pravděpodobně nejvíce krizovou dobou pro britsko-americké vztahy. Základ v podobě zpravodajské spolupráce sice ohrožen nebyl, ale v ostatních rovinách se intenzita zvláštního vztahu dostala na své dlouhodobé minimum. V tomto případě však nebylo možné rychlé obnovení vztahů jako v případě období bezprostředně po suezské krizi. Ta byla důsledkem chybného rozhodnutí ze strany Velké Británie a Spojené státy braly zpřetrhání vazeb jako jistou formu potrestání Anthonyho Edena. Když pak Eisenhowerova administrativa viděla, že se Britové ze své chyby poučili, byla ochotna intenzivní vztahy poměrně rychle obnovit. Situace 70. let však byla odlišná: nebyla důsledkem žádné krizové události, za kterou by někdo měl nést odpovědnost. Velké oslabení atlantické vazby na úkor vztahů s Evropou bylo důsledkem celkové politické koncepce Heathova kabinetu, který i ve veřejnosti chtěl probudit co nejsilnější sympatie ke starému kontinentu a myšlenku atlantického partnerství chtěl naopak co nejvíce oslabit.

⁵⁹ Post zastával v období červen 1970-březen 1974.

⁶⁰ DANCHEV, Alex. (2006). Cit. d., s. 582.

⁶¹ LUNDESTAD, Geir. (2003). Cit. d., s. 181.

⁶² DUMBRELL, John. (2006). Cit. d., s. 90.

1.5 Návrat na vrchol – Heath, Callaghan a nástup Margaret Thatcherové

Když se roku 1974 na post ministerského předsedy vrátil Harold Wilson, započal snahu obnovit intenzitu zvláštního vztahu a „odčinit škody, které napáchal Heath“.⁶³ V tomto procesu pokračoval i následující ministerský předseda, labourista James Callaghan, vládnoucí až do roku 1979. Především za Callaghanovy vlády se intenzita zvláštního vztahu začala opět posilovat, z velké části díky dobrému osobnímu vztahu mezi ministerským předsedou a americkým prezidentem Jimmy Carterem.⁶⁴ Úzké kontakty udržovali též vedoucí resortu zahraničí obou států, státní sekretář Cyrus Vance (USA) a ministr David Owen (Velká Británie).⁶⁵ Callaghan podporoval americkou snahu udržovat politiku détente a vyhýbat se ostrým konfliktům se Sovětským svazem. Shodoval se též s Carterovým kladením důrazu na lidská práva při jednáních se státy východního bloku. Těžko se tak dá shodovat s tvrzením Davida Sanderse, že britsko-americké vztahy byly ke konci Callaghanovy vlády na nejnižší úrovni za více jak jednu generaci.⁶⁶ Proces opětovného posilování intenzity vzájemných vztahů byl dle mého názoru do značné míry započat v druhé polovině 70. let. Největší zlom v dynamice těchto vztahů však měla přinést až výměna vůdců obou států v roce 1979 a 1981.

Pro Spojené státy americké byl nástup Margaret Thatcherové na post ministerské předsedkyně Velké Británie velmi vítanou událostí. Thatcherová se nikdy netajila tím, že k americké společnosti chová velké sympatie. Svůj názor na partnerství se Spojenými státy si začala tvořit již v době druhé světové války.⁶⁷ Realita studené války následně jen posílila její přesvědčení o klíčové roli atlantického partnerství pro boj proti komunistické hrozbě. Stejně jako Edward Heath v 70. letech vehementně prosazoval evropskou myšlenku, Margaret Thatcherová

⁶³ DUMBRELL, John. (2006). Cit. d., s. 94.

⁶⁴ Na postu prezidenta 1977-1981

⁶⁵ LUNDESTAD, Geir. (2003). Cit. d., s. 203.

⁶⁶ SANDERS, David. (1990). Cit. d., s. 178.

⁶⁷ CAMPBELL, John. (2009). *The Iron Lady: Margaret Thatcher, from Grocer's Daughter to Prime Minister. Abridgement by David Freeman.* New York: Penguin Books, s. 9-10.

snad ještě s větším odhodláním prosazovala orientaci na atlantické partnerství. Osobní přesvědčení o správnosti tohoto přístupu bylo pro ni naprosto neotřesitelné a bylo jednou z klíčových hodnot, od které nehodlala za žádných okolností ustoupit. Nastoupila do svého úřadu „*odhodlaná obnovit britskou pověst jako nejbližšího spojence Ameriky ve válce proti sovětskému expanzionismu*“.⁶⁸

Nejdříve se zdálo, že se díky své bojovné rétorice a neustálému brojení proti politice Sovětského svazu dostane do konfliktu s Carterovou administrativou ve Washingtonu, protože ta po většinu roku 1979 stále ještě zastávala politiku détente, tudíž se jakýmkoliv možným konfliktům snažila vyhnout. Následná invaze Afghánistánu Sovětským svazem koncem toho samého roku však Cartera přesvědčila o neudržitelnosti takovéto zahraničněpolitické pozice. Po této agresi administrativa nasadila mnohem více konfrontační kurs, symbolizovaný mj. bojkotem moskevských olympijských her ze strany amerického týmu. Celkově se někdy mluví o vypuknutí „druhé studené války“, ve které byla Británie pod vedením Margaret Thatcherové odhodlána stát se nejoddanějším americkým spojencem.⁶⁹ Vztahu mezi Británií a Spojenými státy se tak měl co nejrychleji a v co největší intenzitě vrátit „zvláštní“ status.

Tomuto procesu však příliš nepomáhaly osobní vztahy mezi oběma vůdci. Z hlediska sympatií mezi Carterem a Thatcherovou žádné napětí neexistovalo, z hlediska názorů a osobních přesvědčení o celkovém náhledu na realitu studené války si však byli velmi vzdálení. Sama ministerská předsedkyně ve svých memoárech napsala, že Cartera „*bylo nemožné nemít rád*“, avšak do prezidentského úřadu se dostal „*spíše díky aféře Watergate než tomu, že by přesvědčil Američany o správnosti své analýzy okolního světa*“.⁷⁰ Zanedlouho však ministerská předsedkyně měla ve Washingtonu získat na prezidentském postu svého nejoddanějšího spojence.

⁶⁸ CAMPBELL, John. (2009). Cit. d., s. 141.

⁶⁹ DUMBRELL, John. (2006). Cit. d., s. 104.

⁷⁰ THATCHEROVÁ, Margaret. (1996). Roky na Downing Street, s. 54.

2. ZVLÁŠTNÍ VZTAH MARGARET THATCHEROVÉ A RONALDA REAGANA

2.1 Nástup Ronalda Reagana a sblížení s Margaret Thatcherovou

Republikán Ronald Reagan vyhrál prezidentské volby v roce 1980 mimojiné díky své konfrontační rétorice a neustálému upozorňování na slabost Carterovy administrativy při jednání se Sovětským svazem. Politiku détente sám popsal jako „*francouzské slovo, které si Rusové vykládali jako svobodu provádět kdekoli na světě politiku rozvracení, agrese a expanze podle svých představ.*“⁷¹ V Reaganově přístupu k politice vždy hrály klíčovou roli fundamentální hodnoty jako svoboda a demokracie, ve kterých nebyl ochoten v žádném případě ustoupit. Tyto hodnoty je dle jeho názoru nutné neustále ve světě aktivně prosazovat a bojovat za jejich rozšíření. Právě z tohoto důvodu nesouhlasil s politikou détente, která je v zásadě pasivní a snaží se konzervovat dosavadní stav věcí. Očekávání, že prosazování takovéto politické koncepce ze strany Spojených států nakonec povede ke změně chování Sovětského svazu, se ve světle vývoje mezinárodní politiky koncem 70. let ukázala jako chybná. Sovětská invaze Afghánistánu byla pouze finálním důkazem chybnosti přístupu USA k Sovětskému svazu v průběhu 70. let. Americká společnost žádala změnu přístupu ke konfliktu supervelmocí a přesně takovou změnu Ronald Reagan sliboval. Ve spojení s Reaganovým hereckým talentem a charismatem mu tento slib dokázal zajistit ve volbách drtivou většinu 489 volitelských hlasů proti Carterovým 49 hlasům, čímž si zajistil jedno z největších volebních vítězství v americké historii.⁷²

S Margaret Thatcherovou se Reagan setkal poprvé již v roce 1975 při návštěvě Londýna, kdy ještě ani jeden z nich nezastával vrcholný exekutivní post.

⁷¹ REAGAN, Ronald. (1997). Cit. d., s. 229.

⁷² Pokud se berou v ohled pouze volby, ve kterých kandidát porazil stávajícího prezidenta obhajujícího mandát, bylo Reaganovo vítězství absolutně největším, viz *Historical Election Results* [online]. U.S. Electoral College [cit. 2013-05-10]. Dostupné z WWW <http://www.archives.gov/federal-register/electoral-college/votes/1977_1981.html#1980>.

Podle Nicholase Wapshotta bylo toto setkání pro další vývoj mezinárodních vztahů historickým milníkem srovnatelným s prvním setkáním Franklina Roosevelta a Winstona Churchilla v srpnu roku 1941.⁷³ Reagan si z tohoto setkání odnesl velmi dobré mínění o tehdejší vůdkyni opozice Margaret Thatcherové, která byla dle jeho názoru „*srdečná, ženská, vlídná a inteligentní, a hned od začátku rozhovoru bylo jasné, že jsme spřízněné duše*“.⁷⁴

Oba politiky spojovalo jejich vyznávání konzervativních hodnot a v podstatě dichotomický náhled na charakter studené války, ve které se střetává dobro svobodného západního světa se zlem sovětského totalitarismu. Věřili též v důležitost prosazování aktivního, a pokud to bude nutné, i agresivního přístupu k Sovětskému svazu, jinými slovy v odvrácení se od politiky détente. Po zvolení do čela svých států měli oba možnost tyto své názory plně prosazovat a prohlubovat své osobní vztahy, které byly z obou stran velmi vřelé. Thatcherová ve svých memoárech popisuje, že při komunikaci s Reaganem dostala možnost mluvit „*s někým, kdo instinktivně cítí a myslí jako já nejen politice, ale i ve filosofii vlády, v názoru na lidskou přirozenost, s nímž sdílím všechny velké myšlenky, které jsou- nebo by měly být – za snažením každého politika stát v čele své země*“.⁷⁵ I o několik let později Thatcherová, nyní již jako soukromá osoba, proti kritikům neustále obhajovala často napadaný názor, že to byl právě a především Ronald Reagan, kdo vyhrál studenou válku.⁷⁶

Osobní afinita mezi ministerskou předsedkyní a prezidentem byla v 80. letech skutečně nejintenzivnější od dob druhé světové války. Komunikace mezi Downing Street a Bílým domem probíhala v bezprecedentní míře a oba vůdci spolu konzultovali většinu svých rozhodnutí nejen v ohledu k Sovětskému svazu, ale i k ostatním spojencům. Thatcherová se například na summitu G7 v Ottawě sama nabídla, že si s Reaganem bude předávat všechny informace, které získá při

⁷³ WAPSHOTT, Nicholas. (2007). *Ronald Reagan and Margaret Thatcher: A Political Marriage*. New York: Sentinel, s. 86.

⁷⁴ REAGAN, Ronald. (1997). Cit. d., s. 176.

⁷⁵ THATCHEROVÁ, Margaret. (1996). *Roky na Downing Street*, s. 114.

⁷⁶ THATCHEROVÁ, Margaret. (2003). *Umění vládnout: strategie pro svět v pohybu*. Praha: Prostor, s. 30.

soukromých jednáních se zbylými pěti vůdci ekonomicky nejsilnějších států.⁷⁷ Takové rozhodnutí nebylo obvyklé ani pro velmi dobře si rozumějící státníky.

Pro britskou ministerskou předsedkyni však vztah k Ronaldu Reaganovi nebyl rozhodně pouze dobrým přátelstvím na základě sympatií. V jejím rozhodování hrály nezanedbatelnou roli i čistě pragmatické úvahy. Doufala, že pokud si vytvoří k prezidentovi silné pouto, bude moci do jisté míry ovlivňovat jeho rozhodování. Jedním z klíčových cílů její politiky totiž bylo i navrácení recipročního aspektu do zvláštního vztahu, tj. zajistit, aby Británie za svou loajalitu získala i vliv na tvorbu americké zahraniční politiky. Nikdo nemohl doufat, že by snad ministerská předsedkyně mohla získat možnost zvrátit některé klíčové prezidentovo rozhodnutí, několikrát se však prokázalo, že minimálně disponovala schopností korigovat dílčí aspekty zahraničněpolitického kursu Spojených států. Tento fakt se nejvíce ukáže právě v případě britského přístupu ke Strategické obranné iniciativě, o němž bude pojednáno níže.

Vzhledem k důrazu obou vůdců na bezpečnost a ochranu svých států před východní hrozbou byla důležitější než jindy spolupráce v obranné politice. Vzájemnou důvěru obou států zde dokazuje fakt, že když Reagan rozhodl o nahrazení raket Trident C4 modernějším systémem Trident D5, okamžitě zároveň nabídl přechod na nový systém za výhodných podmínek i Británii.⁷⁸ První skutečnou zkouškou pevnosti britsko-amerických vztahů se měla stát falklandská válka.

2.2 Falklandská válka – první zkouška

Do roku 1982 Falklandské ostrovy v jižním Atlantiku stály na naprostém okraji britských zahraničněpolitických zájmů. Veřejnost prakticky neměla ponětí, že se tento vzdálený soubor 800 ostrovů nachází pod suverenitou britské koruny. Když název Falkland Islands objevil ministr obrany John Nott v jedné z analýz týkajících

⁷⁷ WAPSHOTT, Nicholas. (2007). Cit. d., s. 146.

⁷⁸ SANDERS, David. (1990). Cit. d., s. 179.

se škrtů v obranném rozpočtu, musel si jejich přesné umístění vyhledat na glóbusu.⁷⁹ Jiná byla situace na straně Argentiny, která si na Malvíny (jak ostrovy nazývala) kladla dlouhodobě nároky.

Z čistě geografického hlediska se takový nárok zdál logický, jelikož k argentinskému pobřeží měly ostrovy o několik tisíc kilometrů blíže, než ke břehům Britských ostrovů. Britské ministerstvo zahraničí dokonce neoficiálně vyjádřilo zájem s argentinskou vládou jednat o případném diplomatickém řešení tohoto zdánlivě nevýznamného sporu. Tato jednání však totálně ztroskotala díky samotným obyvatelům Falkland, kteří se prakticky jednohlasně vyjádřili pro setrvání pod britskou nadvládou.⁸⁰ Vláda Jejího Veličenstva si nemohla dovolit případnou negativní publicitu, pokud by vyšlo najevo, že de facto předala část jí spravovaného území pod nadvládu jiného státu navzdory univerzálnímu nesouhlasu místních obyvatel. Nikdo si nedovedl představit, že by Argentinci mohli proti stavu věci zasáhnout jinou cestou, než pokusy o diplomatické jednání.

Spouštěcím mechanismem konfliktu se nakonec stala vnitropolitická situace v Argentině. Země se pod vedením vojenské junty v čele s Leopoldem Galtierim potácela na hraně ekonomického kolapsu a hrozilo vypuknutí nepokojů, které mohly vést až k dalšímu státnímu převratu. K odvedení pozornosti od vnitropolitických problémů se jako nejjednodušší cesta jevilo nějaké významné zahraničněpolitické vítězství, které by skomírající argentinské morálce poskytlo injekci národní hrdosti a pocitu velmocenského postavení. K takovému účelu mohly velmi dobře posloužit právě Malvíny. Program „navrácení“ ostrovů pod argentinskou kontrolu byl slibem, který poskytovaly dlouhodobě prakticky všechny argentinské vlády, splnění takového slibu by tedy znamenalo skutečně zásadní vítězství.

V období mezi prosincem 1981 a březnem 1982 se dvakrát ve falklandském přístavu Leith vylodili Argentinci, vydávající se za obchodníky s kovovým šrotem.

⁷⁹ VINEN, Richard. (2009). Cit. d., s. 135.

⁸⁰ CAMPBELL, John. (2009). Cit. d., s. 185.

V případě druhého vylovení 20. března 1982 již došlo k otevřenému střetu s místními obyvateli a byly vypáleny první salvy.⁸¹ Galtieri a ostatní členové junty doufali, že Británie, také oslabená ekonomickými problémy, nebude ochotna vynakládat nemalé finanční prostředky na obranu 12 000 kilometrů vzdáleného území s prakticky nulovým reálným významem. V případě předchozích administrativ by se býval takovýto předpoklad mohl ukázat jako reálný, pro Margaret Thatcherovou však byla kapitulace naprosto nepřijatelnou variantou.

Sama ministerská předsedkyně jako hlavní motiv tvrdého odporu Britů a ochoty jít za Falklandy do války uvádí obranu národní cti a principů, které jsou *„zásadně důležité pro celý svět – především to, že agresori nikdy nemají prosadit svou a že mezinárodní právo by mělo být postaveno nad použití síly.“*⁸²

Taková motivace by mohla k vysvětlení britského chování stačit, vezmeme-li v potaz silné ideologické zaměření Margaret Thatcherové a její neochotu ustupovat v otázkách, které pro ni symbolizovaly fundamentální hodnoty, za které je třeba bojovat, jako svobodu obyvatelstva na výběr země, pod jejíž nadvládou se budou nacházet. V případě falklandského konfliktu se však za chováním britské ministerské předsedkyně skrývaly spíše pragmatické kalkulace, paradoxně velmi podobné s uvažováním generála Galtieriho. Británie se totiž nacházela z čistě ekonomického hlediska v situaci ne nepodobné té argentinské a úspěch v případném válečném konfliktu, ve kterém britské šance na vítězství snižovala už sama geografická vzdálenost Falkland, by pro britskou společnost mohl znamenat obrovské posílení morálky a především politické podpory pro kabinet Margaret Thatcherové.

V důsledku silné ideologické vyhraněnosti ministerské předsedkyně byla britská společnost značně polarizována a mezi příznivci vlády a opozice byl jen malý prostor pro kompromis. Prohlášení deklarující ochotu postavit se proti všem překážkám argentinské agresí dokázala Brity pozoruhodně sjednotit. Stále existovala

⁸¹ THATCHEROVÁ, Margaret. (1996). *Roky na Downing Street*, s. 128-129.

⁸² THATCHEROVÁ, Margaret. (1996). *Roky na Downing Street*, s. 125.

významná opozice, symbolizovaná především Kampaní za jaderné odzbrojení (*Campaign for Nuclear Disarmament, CND*), jež zorganizovala masivní protiválečnou demonstraci, její hlasy však byly přehlušeny ve „válečné horečce“, která se zmocnila většiny veřejnosti.⁸³

Postoj Spojených států k argentinské invazi se formoval velmi obtížně. Na jednu stranu sice Ronald Reagan jasně deklaroval pevnost zvláštního vztahu s Velkou Británií, na druhou stranu však vztahy s jižní Amerikou byly na žebříčku priorit americké zahraniční politiky též značně vysoko. V rámci americké administrativy se ozývaly významné hlasy volající po podpoře argentinských nároků nebo přinejmenším po odepření podpory Britů v případě vypuknutí regulérní války. Tento názorový proud symbolizovala především ambasadorka Spojených států při OSN Jeane Kirkpatricková. Proti ní pak na druhém pólu stál ministr obrany Caspar Weinberger, který jednoznačně stál na straně britského kabinetu.

Jakousi „střední cestu“ v administrativě představoval státní sekretář Alexander Haig, který se snažil až do poslední chvíle vyjednat mírové urovnání konfliktu bez nutnosti uchýlovat se k válečnému střetu. S těmito snahami se ztotožňoval i prezident Reagan, proto dal Haigovi volnou ruku, aby se pokusil zabránit vzniku ozbrojeného konfliktu. Galtieri však nebyl ochoten navrátit se k původnímu statu quo a trval na revizích v otázce suverenity nad Falklandskými ostrovy. Margaret Thatcherová jakákoliv kompromisní ujednání striktně odmítala a Haigovy usmiřovací snahy odmítala s argumentem, že stále věří v zásadu sebeurčení.⁸⁴ Falklandčané byli nyní více než jindy odhodláni zůstat pod suverénní mocí Velké Británie, nastala tedy patová situace a pouze se čekalo, kdo učiní první krok. Ten nakonec učinila Argentina prohlášením z 29. dubna 1982, že nehodlá pokračovat v žádných jednáních, která by neskončila argentinskou suverenitou nad ostrovy.⁸⁵ Válečnému konfliktu se nyní již nedalo zabránit.

⁸³ TURNER, Alwyn. (2010). Cit. d., s. 111.

⁸⁴ THATCHEROVÁ, Margaret. (1996). *Roky na Downing Street*, s. 140.

⁸⁵ WAPSHOTT, Nicholas. (2007). Cit. d., s. 177.

Sám Ronald Reagan se až do poslední chvíle snažil hrát roli mediátora podobně jako Haig. Jak sám popsal, obával se důsledků případné drtivé prohry Argentiny v ozbrojeném konfliktu. „*Takové jednoznačné vítězství s sebou totiž neslo nebezpečí téměř jistého pádu argentinské vlády a mnozí naši odborníci se domnívali, že by to mohlo vyvolat vlnu násilí a chaosu, kterou by pak mohli využít levicově zaměřeni partyzáni.*“⁸⁶ Margaret Thatcherová však toto lpění na nutnosti mírového ujednání odmítala postupně s čím dál větší netrpělivostí. Po posledním rozhovoru, ve kterém Reagan urgoval za návrat obou stran k jednacímu stolu, mu ministerská předsedkyně obrazně řečeno „*málem ukousla hlavu*“.⁸⁷ Prezident poprvé poznal v plné míře konfrontační povahu Margaret Thatcherové, kterou projevovala, když s ní někdo nesouhlasil, přestože dle jejího názoru měla bezpochyby pravdu.

Hrozilo, že díky Falklandám utrpí osobní vztahy mezi oběma vůdci a zvláštní vztah se tak značně oslabí. Reagan stál před volbou, zda zůstat striktně neutrální a zneprátenit si tak ministerskou předsedkyni, nebo se postavit na britskou stranu a pravděpodobně proti sobě poštvat značný počet zemí Latinské Ameriky. Nakonec opět převážila důležitost zvláštního vztahu nad ostatními faktory. Nutno dodat, že americká podpora britským válečným plánům nezačala až s rozhodnutím Ronalda Reagana přidat se na stranu Margaret Thatcherové. Tím se sice Spojené státy oficiálně postavily po bok Británie a odsoudily argentinskou agresi, informační a materiální podporu však poskytly již dříve. Ministr obrany Weinberger ve svých pamětech upozorňuje, že nedlouho po argentinské invazi ostrovů, v době, kdy se Alexander Haig ještě stále snažil najít řešení diplomatickou cestou, on již instruoval úředníky svého resortu, aby řešili jakékoliv britské žádosti o dodávku vojenského vybavení prioritně a aby okamžitě poskytli vojsku Jejího Veličenstva jakoukoliv podporu kromě přímé participace na válečném tažení.⁸⁸ Pro venkovního pozorovatele se však muselo udržet zdání, že americké ministerstvo obrany pouze plní již dříve slíbené závazky a žádosti na základě dlouhodobě probíhající spolupráce, oficiálně si

⁸⁶ REAGAN, Ronald. (1997). Cit. d., s. 321.

⁸⁷ CAMPBELL, John. (2009). Cit. d., s. 198.

⁸⁸ WEINBERGER, Caspar. (1990). Cit. d., s. 205.

totiž Spojené státy až do Reaganova rozhodnutí udržovali na diplomatické scéně neutralitu.

Z materiálního hlediska tedy americká pomoc proudila směrem k britským vojákům již před začátkem bojů, teprve s prezidentovým souhlasem se podpora rozšířila i do politické roviny. Událostí, která nejlépe symbolizovala, že i přes počáteční napětí nakonec zvláštní vztah mezi Velkou Británií a Spojenými státy nijak neutrpěl, byl projev prezidenta Reagana před britskou Dolní sněmovnou z 8. června 1982. Ten se sice primárně věnoval důležitosti pevného britsko-amerického svazku v boji proti sovětskému totalitarismu, který ustavil nedemokratické režimy „od Štětína na Baltu po Varnu na Černém moři“, Reagan v něm však potvrdil i souhlas Spojených států s nutností bránit britské zájmy na Falklandách. V případě tohoto konkrétního úryvku se zdá, jako by skoro byl opsán z různých projevů Margaret Thatcherové: „*Na vzdálených ostrovech Jižního Atlantiku bojují mladí muži za Británií. A ano, zdvihly se hlasy, protestující proti jejich obětování se za pár kusů skal a hlíny tak daleko. Ti mladí muži však nebojují za pouhý nemovitý majetek. Bojují za jinou věc – za víru, že ozbrojené agresí se nesmí dovolit uspět a že se národ musí podílet na rozhodnutí vlády (...) učiněném pod vládou práva. Kdyby měl tento princip silnější podporu před nějakými 45 lety, nemusela možná naše generace vytrpět krveprolití druhé světové války*“.⁸⁹

Margaret Thatcherová několikrát dala najevo zklamání nad Reaganovou prvotní neochotou postavit se plně za britské nároky na obhajobu svých svrchovaných zájmů, i kdyby to mělo být ozbrojenou cestou. V několika telefonních rozhovorech s prezidentem vyjádřila otevřeně nespokojenost s podle ní nedostatečnou podporou ze strany Spojených států a své silné znepokojení nad takovým postupem vyjádřila i v hovoru s jedním z úředníků amerického ministerstva zahraničí na veřejné lince, kde hovor mohl poslouchat prakticky celý resort.⁹⁰

⁸⁹ REAGAN, Ronald. (1982). Address to Members of the British Parliament, June 8, 1982 [online]. *The Ronald Reagan Presidential Library* [cit. 2013-05-10]. Dostupné z WWW <<http://www.reagan.utexas.edu/archives/speeches/1982/60882a.htm>>.

⁹⁰ WAPSHOTT, Nicholas. (2007). Cit. d., s. 181.

Z některých vyjádření by se skutečně mohlo zdát, že se snad schyluje k diplomatické roztržce srovnatelné se suezskou krizí roku 1956. Pokud však na problematiku nahlédneme v širším kontextu, jeví se pouze jako dočasné nedorozumění, které bylo záhy odpuštěno a zapomenuto. Ostrá vyjádření v případě názorových neshod byla v komunikaci s Margaret Thatcherovou naprosto běžná, ideologické a názorové pouto pojící ji k Ronaldu Reaganovi však bylo silnější než občasné neshody a zvláštní vztah mezi oběma vůdci, potažmo mezi oběma státy, falklandskou válkou z dlouhodobého hlediska nijak neutrpěl.

Další zkouškou, která měla ukázat, zda se zvláštní vztah mezi Reaganem a Thatcherovou může významně oslabit, či zda přečká všechny události a udrží si svou intenzitu, se měla stát Strategická obranná iniciativa.

3. STRATEGICKÁ OBRANNÁ INICIATIVA

3.1 Původ myšlenky na SDI a vyhlášení

Myšlenka na vytvoření strategického obranného systému proti balistickým zbraním je neoddělitelně spojena s Ronaldem Reaganem. Na rozdíl od většiny ostatních rozhodnutí, ve kterých se prezident osobně příliš neangažoval a jejich prodiskutování nechával spíše na členech své administrativy, vyhlášení Strategické obranné iniciativy v březnu roku 1983 vycházelo primárně z jeho osobních názorů a byl proto odhodlán se na veřejnosti silně angažovat za účelem jeho obhájení. Ve srovnání s ostatními rozhodnutími o klíčových politických otázkách se toto jedno jeví jako přinejmenším nekonvenční.⁹¹ Prezident dle svých vlastních slov viděl v SDI možnost jak splnit svůj osobní sen, kterým byl „svět, kde by nebyly žádné jaderné zbraně“.⁹² Nedílnou součástí jeho osobní filosofie byl dlouhodobý odpor vůči doktríně MAD,⁹³ kterou nepovažoval za prostředek zabraňující jaderné válce, ale za neudržitelnou pozici, která může kdykoliv vyústit v katastrofální jadernou válku. V tomto názoru Reagana utvrdila návštěva komplexu NORAD⁹⁴ v průběhu prezidentské kampaně v roce 1979, při které byl podle ředitele vojenského komplexu Jamese Hilla šokován faktem, že Spojené státy mají moderní technologické prostředky umožňující sledovat trajektorii balistických střel s velkou přesností, v případě jaderného útoku však nemají absolutně žádný způsob, jak se proti nim bránit.⁹⁵

⁹¹ LAKOFF, Sanford. (1989). Cit. d., s. 5.

⁹² REAGAN, Ronald. (1997). Cit. d., s. 502.

⁹³ Doktrína vzájemného zaručeného zničení (Mutual Assured Destruction) byla založena na přesvědčení, že pokud žádná ze supervelmocí nebude disponovat efektivní obranou proti případnému jadernému útoku a pokud budou obě supervelmoci zároveň disponovat dostatečným množstvím jaderných zbraní, aby byly schopny provést zničující protiútok proti nepříteli, díky vzájemnému odstrašování nikdy nedojde k jaderné válce.

⁹⁴ North American Aerospace Defense Command, společný projekt Kanady a Spojených států, zajišťující od roku 1958 monitoring vzdušného prostoru a varování před potenciálními útoky.

⁹⁵ FITZGERALD, Frances. (2000). Cit. d., s. 20-21.

Do Bílého domu tudíž prezident nastupoval s již zformovanou myšlenkou a odhodláním k nahrazení MAD jiným přístupem, který by mohl přispět ke zmírnění hrozby zničení moderní civilizace jadernými zbraněmi. Tento poněkud zjednodušený pohled na mezinárodněpolitickou realitu, který prezentoval Reagan na veřejnosti, je dle Frances FitzGeraldové syndromem celkové tendence k populismu a antiintelektualismu, k představování sebe sama jako „obyčejného muže“.⁹⁶ Je otázkou, zda takový postoj byl pouze rétorickou pózou, či zda reflektoval prezidentovy skutečné názory. Vzhledem k Reaganovu důrazu na ideologii a neústupnost v podle něj fundamentálních otázkách se jako přesvědčivější jeví spíše druhá možnost.

Na základě doporučení několika svých politických poradců a vědeckých autorit, jako např. Edwarda Tellera,⁹⁷ se prezident Reagan rozhodl v březnu 1983 ohlásit v projevu o národní bezpečnosti svůj úmysl započít masivní program vývoje strategických obranných technologií. Toto rozhodnutí přišlo velmi náhle a bylo předem konzultováno s velmi malým okruhem osob. O teoretické možnosti ohlásit někdy v budoucnu vývoj takových technologií jednal Reagan s ministrem obrany Casparem Weinbergerem a se sborem náčelníků štábu již koncem roku 1982, nedošlo však k žádné dohodě na případném oznámení takového záměru veřejnosti. Impulsivnost Reaganova rozhodnutí dokresluje nejlépe fakt, že členové sboru náčelníků štábu se o ohlášení SDI v projevu plánovaném na 23. března 1983 dozvěděli pouhé tři dny předem, státní sekretář George Shultz dva dny předem a Weinberger dokonce až těsně po půlnoci 22. března.⁹⁸ Právě fakt, že ohlášení SDI v podstatě nikdo z významných politických aktérů v USA i ve světě nečekal, se později stal významným faktorem, který omezil případnou podporu pro SDI od spojenců Spojených států v NATO.

⁹⁶ FITZGERALD, Frances. (2000). Cit. d., s. 28.

⁹⁷ Edward Teller (1908-1983), teoretický fyzik, za druhé světové války se podílel na projektu Manhattan, jeho pozdější výzkum společně s Vladislavem Ulamem významně přispěl k vývoji vodíkové bomby, jejíž základní konstrukce je dodnes nazývána Teller-Ulamův design.

⁹⁸ FITZGERALD, Frances. (2000). Cit. d., s. 198.

Přestože Reagan považoval rozmístění dokonalého obranného štítu kolem Spojených států a jejich spojenců za své ultimátní poslání, byl si stále vědom, že od myšlenky k realizaci povede dlouhá cesta trvající několik let. Mezitím bylo nutné pokusit se alespoň snížit počet jaderných zbraní, kterými obě velmoci disponovaly. V jednáních o odzbrojení však nová americká administrativa měla hrát aktivnější a agresivnější roli než její předchůdci a za tímto účelem nejdříve bylo nutné zajistit si možnost jednat z pozice síly. Za tímto účelem nařídil prezident nedlouho po své inauguraci spuštění komplexního programu modernizace vojenských sil, který znamenal největší nárůst ozbrojených sil v mírové době za celé americké dějiny.⁹⁹

Celý modernizační program byl nastíněn v národněbezpečnostní direktivě NSSD 12 z října 1981. Ta definovala pět klíčových oblastí: komunikační systémy odolné proti účinkům jaderných zbraní,¹⁰⁰ zahájení výroby letounu B-1 s technologií „stealth“, rozmístění raket odpalovaných ze vzduchu s plochou dráhou doletu (ALCM) na bombardéry B-52 a rozmístění stovky mezikontinentálních jaderných raket MX Peacekeeper. Na rozdíl od později vzniknuvší Strategické obranné iniciativy se modernizace ofenzivních sil nesečkala s významnější opozicí v prezidentově administrativě ani v Kongresu.¹⁰¹ Navzdory tomu, že Sněmovnu reprezentantů stále kontrolovali opoziční demokraté, na nutnosti změnit přístup vůči Sovětskému svazu se shodovali poslanci napříč politickým spektrem.

Nebylo však jasné, jak moc se tato obecná podpora promítne do konkrétních čísel. Reagan požadoval pro svůj vojenský program částky tak bezprecedentní, že stále bylo potřeba značně velkého úsilí, aby všechny potřebné finance získal. Projev z 23. března 1983 si primárně kladl za cíl právě přesvědčení americké veřejnosti o

⁹⁹ FITZGERALD, Frances. (2000). Cit. d., s. 148.

¹⁰⁰ Jedním z vedlejších důsledků jaderné exploze je masivní výboj elektromagnetické energie (Electro-Magnetic Pulse, EMP) s dosahem daleko přesahujícím destruktivní rozsah samotné tlakové vlny způsobené výbuchem. EMP je schopen vyřadit permanentně z provozu jakékoliv elektronické zařízení a k jeho odstínění je za běžných podmínek třeba silné olověné desky či několikametrové vrstvy betonu. Jednou z největších obav bylo právě vyřazení všech komunikačních kanálů v případě jaderné války, což by znemožnilo jakýkoliv efektivní protiútok i za předpokladu, že by první zásah nezničil všechny rakety.

¹⁰¹ WEINBERGER, Caspar. (1990). Cit. d., s. 301.

nutnosti tohoto zásadního nárůstu obranného rozpočtu. Do dějin sice později vstoupil jako „projev o SDI“, zmínka o strategické obraně se však objevila až na jeho úplném konci. V začátku prezident varoval před vojenským vzestupem Sovětského svazu, který „posledních 20 let shromažďoval enormní vojenskou sílu“.¹⁰² Apeloval přímo na americké občany, aby vyvinuli nátlak na své volené zástupce v Kongresu a donutili je poskytnout co nejvíce finančních prostředků na obranný rozpočet.

Jak bylo Reaganovým zvykem, používal konkrétní příklady oblastí, ve kterých SSSR dosáhl vojenské převahy a na fotografiích demonstroval např. rozmístění Sověty poskytnutých vojenských technologií v několika jihoamerických státech, kde se již mohly stát významnou hrozbou pro americkou bezpečnost. V zájmu přesvědčivosti momentální stav amerických ozbrojených sil popsal jako totálně katastrofální, s „letadly, která nemohou létat a loděmi, které nemohou plout díky nedostatku náhradních součástí a trénovaných posádek a s nedostatkem paliva a munice pro zajištění základního tréninku“. Až na úplném konci svého projevu pak zmínil „důležitý první krok“, který se rozhodl učinit ke zlepšení americké pozice. Oznámil „komplexní a intenzivní snahu o dosažení našeho konečného cíle eliminace hrozby, kterou představují strategické jaderné zbraně“. Projev měl čistě deklaratorní charakter, neobsahoval žádné konkrétní závazky či cíle, kterých by měla tato snaha dosáhnout, pouze poněkud vágní frázi o cíli „učinit jaderné zbraně bezmocnými a zastaralými“.¹⁰³

Dva dny po přednesení projevu k americkému lidu podepsal Reagan tajnou Direktivu pro národní bezpečnost NSDD 85, nazvanou *Eliminace hrozby balistických střel*, ve které jako cíl do budoucna definuje „zvětšit příspěvek

¹⁰² REAGAN, Ronald. (1983). Address to the Nation on Defense and National Security, March 23, 1983[online]. *The Ronald Reagan Presidential Library* [cit. 2013-05-10]. Dostupné z WWW <<http://www.reagan.utexas.edu/archives/speeches/1983/32383d.htm>>.

¹⁰³ REAGAN, Ronald. (1983). Address to the Nation on Defense and National Security, March 23, 1983[online]. *The Ronald Reagan Presidential Library* [cit. 2013-05-10]. Dostupné z WWW <<http://www.reagan.utexas.edu/archives/speeches/1983/32383d.htm>>.

obranných systémů k bezpečnosti nás a našich spojenců“.¹⁰⁴ Ta je o necelý měsíc později, 18. dubna, doplněna o direktivu NSSD 6-83, která nařizuje do 1. října 1983 vypracovat komplexní studii s cílem zhodnotit, jakou roli by obranné systémy mohly hrát v budoucí bezpečnostní strategii Spojených států.¹⁰⁵ Termín Strategická obranná iniciativa zatím není ani v jednom z těchto dokumentů zmíněn, vytvořily však základ, na kterém se později tento program začal budovat.

3.2 První reakce na projev o strategické obraně

Navzdory faktu, že prezident ve svém projevu nedefinoval prakticky žádné konkrétní technologie či cíle, kterých by mělo být v oblasti strategické obrany dosaženo, vyvolalo ohlášení pokusu o zásadní změnu strategické doktríny takovou bouři negativních reakcí, že Frances Fitzgeraldová hodnotí iniciativu jako „*politickou pohromu*“.¹⁰⁶ Odborníci zabývající se obranou vyjádřili obavy z vážného narušení křehké strategické rovnováhy, která podle nich panovala mezi Spojenými státy a Sovětským svazem. Obávali se, že zavedením defenzivního prvku do strategického uvažování ztratí svou relevanci dosavadní stav nukleárního odstrašování, který byl založen na předpokladu, že obě supervelmoci přistoupí na stav, kdy proti jadernému útoku nepřítele nemají efektivní obranu. Velmi důležitou roli v tomto uvažování sehrála Smlouva ABM,¹⁰⁷ podepsaná společně s dohodou SALT I v roce 1972.

Smlouva ABM byla reakcí na zvažování vývoje obranných technologií proti balistickým raketám v 60. letech. Spojené státy a Sovětský svaz se rozhodly de facto kodifikovat doktrínu MAD a smlouva jim zakazovala rozmístit protibalistické obranné systémy na jejich území, s výjimkou dvou lokací, kde byl povolen systém

¹⁰⁴ *National Security Decision Directive 85: Eliminating The Threat From Ballistic Missiles* [online]. The Ronald Reagan Presidential Library [cit. 2013-05-10]. Dostupné z WWW <<http://www.reagan.utexas.edu/archives/reference/Scanned%20NSDDS/NSDD85.pdf>>.

¹⁰⁵ *National Security Study Directive 6-83: Study on Eliminating the Threat Posed by Ballistic Missiles* [online]. The Ronald Reagan Presidential Library [cit. 2013-05-10]. Dostupné z WWW <<http://www.reagan.utexas.edu/archives/reference/Scanned%20NSSDs/NSSD6-83.pdf>>.

¹⁰⁶ FITZGERALD, Frances. (2000). Cit. d., s. 210

¹⁰⁷ Anti-Ballistic Missile Treaty

omezeného rozsahu.¹⁰⁸ Klíčovým bodem, na kterém byla založena velká část kritiky strategické obrany byl článek V. této smlouvy, který výslovně zakazuje „vývoj, testování a rozmístění ABM systémů, které jsou umístěné na moři, ve vesmíru nebo na zemi v mobilním režimu.“¹⁰⁹ Již v době ohlášení projevu bylo jasné, že pokud bude administrativa chtít dosáhnout i jen částečně účinné obrany proti balistickým střelám, bude velmi pravděpodobně potřeba některé technologie umístit na oběžnou dráhu Země. Ačkoliv prezident ve svém projevu výslovně zmínil, že budoucí výzkumný program bude probíhat v souladu s ustanoveními smlouvy ABM,¹¹⁰ nebylo jasné, jak toho bude chtít dosáhnout.

Na základě výsledků studie nařízené direktivou NSSD 6-83 byla v roce 1984 zřízena organizace, která měla zastřešovat všechny výzkumné programy přispívající k vytvoření strategické obrany. Tak vznikla *Strategic Defense Initiative Organization* (SDIO), do jejíhož čela byl zvolen dřívější ředitel amerického raketoplánového programu generálporučík James Abrahamson. Z hlediska hierarchie byla organizace odpovědná přímo ministru obrany Weinbergerovi, který, jak popisuje, tímto krokem chtěl zabránit případným konfliktům mezi jednotlivými složkami armády, které by mohly vzniknout, kdyby program strategické obrany byl svěřen pod velení jedné z nich.¹¹¹

¹⁰⁸ Doplňující protokol z roku 1974 toto ustanovení změnil tak, aby měl každý ze dvou států povolenu jen jednu lokaci, kde je možné takový omezený systém vybudovat. Sovětský svaz se rozhodl rozmístit antibalistický systém GALOSH kolem Moskvy, Spojené státy pak rozmístily svůj systém Safeguard poblíž Grand Forks v Severní Dakotě.

¹⁰⁹ *Treaty between the United States of America and the Union of Soviet Socialist Republics on the Limitation of Anti-Ballistic Missile Systems* [online]. United States Department of State [cit. 2013-05-10]. Dostupné z WWW < <http://www.state.gov/www/global/arms/treaties/abm/abm2.html> >.

¹¹⁰ REAGAN, Ronald. (1983). Address to the Nation on Defense and National Security, March 23, 1983 [online]. *The Ronald Reagan Presidential Library* [cit. 2013-05-10]. Dostupné z WWW <<http://www.reagan.utexas.edu/archives/speeches/1983/32383d.htm>>.

¹¹¹ WEINBERGER, Caspar. (1990). Cit. d., s. 311.

3.3 Technologická stránka SDI

Jakmile existovala adekvátní institucionální struktura, mohl program Strategické obranné iniciativy konečně dostat konkrétnější podobu. SDIO nastínila několik prioritních technologií, které podle úsudku jejích pracovníků skýtaly nejlepší možnost na vytvoření obranného štítu nad Spojenými státy a jejich spojenci. Technologie se ve své době zdály být tak exotické, že se pro program SDI záhy vžil název *Star Wars*, v reakci na masivně úspěšný sci-fi film George Lucase z roku 1977. Toto pojmenování se začalo užívat tak hojně, že se jím začala zabývat Reaganova administrativa a Reaganův poradce Burgess Laird v memorandu z roku 1985 doporučoval, aby prezident na tiskových konferencích odmítl odpovídat na jakékoliv otázky, ve kterých bude figurovat termín *Star Wars*.¹¹² I přes tuto snahu se však název vžil a používali ho i spojenci v NATO při jednání s americkou administrativou.

Nejkontroverznějším prvkem nastíněného obranného štítu byly právě technologie rozmístěné v kosmu. Jako možné prvky komplexního obranného systému byly mj. navrhované elektronové a chemické lasery, rentgenové lasery zesílené skrze systém orbitálních zrcadel, paprskové zbraně soustředící energii (*Directed Energy Weapons*, DEW) a kinetické zbraně vystřelující extrémně rychlé projektily pomocí jejich akcelerace v silném magnetickém poli (*Kinetic Energy Weapons* nebo též *railguns*).¹¹³

Poté, co SDIO prezentovala přehled prioritních technologií, do kterých hodlá nejvíce investovat, snesla se na organizaci kritika vědecké obce. Jako klíčový argument většina fyziků, inženýrů a dalších členů akademické obce používala právě

¹¹² *Fighting Semantic Confusion/Manipulation: Memorandum from Burgess Laird to Jay Keyworth, October 1, 1985* [online]. The Reagan SDI Files [cit. 2013-05-10]. Dostupné z WWW <http://www.thereaganfiles.com/ss_to_gk_10185.pdf>.

¹¹³ Detailní popis jednotlivých technologických aspektů spolu s jejich zhodnocením lze nalézt v: DRELL, Sidney. (1985). Cit.d., s. 39-63, případně BRZEZINSKI, Zbigniew. (1986). *Promise or peril: the strategic defense initiative: thirty-five essays by statesmen, scholars, and strategic analysis*. Washington: Ethic and Public Policy Center, s. 103-120.

exotický charakter většiny technologií. Přestože Edward Teller se snažil prezentovat svůj rentgenový laser, jemuž jako zdroj energie měla sloužit jaderná exploze, jako velmi slibnou technologii, která není daleko od praktického využití, většina vědecké obce se shodla na tom, že pokud je tato technologie vůbec prakticky dosažitelná, jakákoliv možnost jejího využití je stále ještě velice vzdálená.¹¹⁴ Obhajitelnost projektu s ultimátním cílem neproniknutelného obranného štítu, o kterém snil prezident Reagan, se stávala čím dál více nemožnou s přibývajícím počtem analýz docházejících ke stejnému závěru: systém dokonalé nebo skoro dokonalé obrany proti balistickým jaderným střelám je v nejbližší době nedosažitelný.

Nezanedbatelnou roli zde sehrála Unie znepokojených vědců, organizace sdružující značný počet autorit v oblasti obranných technologií. Ta odhadovala, že účinný obranný štít by vyžadoval technicky neproveditelné rozmístění tisíců satelitů o hmotnosti několika tisíc tun na oběžnou dráhu.¹¹⁵ Teoretický fyzik a obranný expert Sidney Drell ve své analýze odhadl dobu, za kterou bude možné reálně uvažovat o splnění prezidentových představ, na roky až dekády. Varuje však, že i poté není prakticky možné dosáhnout perfektní obrany, jelikož z politického hlediska nelze systém testovat vypuštěním jaderné střely „na zkoušku“ a nedá se proto předpovídat, zda se v systému nebudou vyskytovat chyby.¹¹⁶ Většinu výtek vědců a akademiků prezident Reagan mohl odbýt odkazem na neomezený potenciál lidstva k pokroku a jeho tendenci překonávat zdánlivě nemožné výzvy, mnohem větší problém však představovaly politické dopady SDI.

3.4 Sovětská reakce

Sovětský svaz reagoval na projev vyhlášující SDI „*směsicí šoku a hrůzy*“.¹¹⁷ Sovětský vůdce Jurij Andropov ostře odsoudil prezidentův projev z 23. března 1983 a snaha donutit Američany k opuštění tohoto programu se stala na dlouhou dobu

¹¹⁴ LAKOFF, Sanford. (1989). Cit. d., s. 99.

¹¹⁵ SUCHÝ, Petr. (2004). Cit. d., s. 103.

¹¹⁶ DRELL, Sidney. (1985). Cit. d., s. 62-63.

¹¹⁷ SCHWEIZER, Peter. (2007). Cit. d., s. 159.

prioritou Sovětů. Jak upozorňuje Peter Westwick, součástí uvažování Sovětů byl prvek, který si Reagan vůbec nebyl ochoten připustit: možnost, že by technologie vyvinuté strategickou obrannou iniciativou mohly být použity i k ofenzivním účelům. O SDI pak mluvili jako o programu „zbraní pro vesmírný útok“.¹¹⁸ Americká strana relativně dlouhou dobu takovou možnost vůbec nezvažovala, Reagan považoval SDI za prostředek, jak se bránit, nedovedl si představit, že by on ani další administrativa mohla použít technologie vesmírného štítu k přímému útoku na nepřítele.

Na všech summitech se sovětskými představiteli prakticky až do konce studené války však přetrvávala jako jedna z největších překážek právě neshoda na tom, co vlastně SDI bude. Reagan ubezpečoval sovětské představitele, že všechny technologie budou sloužit pouze k obranným účelům a byl ochoten se o ně se Sověty dokonce podělit. V dopise Michailu Gorbačovovi z 28. listopadu 1985 sovětského vůdce ujišťoval, že jakékoliv obavy z použití technologií SDI jako prostředku oslabení nepřítele před prvním úderem jsou „zcela neopodstatněné“.¹¹⁹ Tato ujištění však Sovětskému svazu zdaleka nestačila a Gorbačov nedokázal překonat sovětskou obsesi s SDI.¹²⁰ Nakonec i USA reflektovaly tyto obavy a v březnu 1986 Komise pro mezinárodní bezpečnost a kontrolu zbrojení (CISAC) vydala zprávu, ve které informuje o možnostech využití některých technologií k ochromení nepřítele před případným nukleárním útokem. Mluví např. o osleповání vojáků či vyřazování leteckých navigačních systémů z provozu pomocí laserových paprsků.¹²¹ O všech těchto aspektech se však mluví v teoretické rovině a základní tezí stále zůstává, že technologie strategického ochranného štítu budou sloužit skutečně pouze k obraně před útokem a nikdy k preventivnímu úderu.

¹¹⁸ WESTWICK, Peter. (2008). The Strategic Offense Initiative? The Soviets and Star Wars. *Physics Today*, Vol. 61, No. 6, s. 44.

¹¹⁹ REAGAN, Ronald. (1997). Cit. d., s. 593.

¹²⁰ WESTWICK, Peter. (2008). “Space-Strike Weapons” and the Soviet Response to SDI. *Diplomatic History*, Vol. 32, No. 5, s. 957.

¹²¹ WESTWICK, Peter. (2008). “Space-Strike Weapons”, s. 970.

Strategická obranná iniciativa však nevyvolala vášnivé reakce pouze na americké politické scéně a na jednáních se Sovětským svazem. Její vyhlášení mělo velký ohlas i napříč celou západní aliancí, obzvláště ve Velké Británii. Právě britské reakci se bude věnovat následující kapitola.

4. BRITÁNIE A STRATEGICKÁ OBRANNÁ INICIATIVA

4.1 Prvotní reakce a hlavní britské obavy

Oznámení SDI v březnu 1983 britská strana vůbec neočekávala. Ačkoliv obě země deklarovaly nerozdělitelné spojení založené na bezprecedentní míře důvěry, jak již bylo řečeno výše, prezident Reagan text svého projevu o národní obraně nesdělil předem ani většině členů své vlastní administrativy. Tehdejší ministr obrany Michael Heseltine ve svých memoárech vyjadřuje podivení nad tím, že když se setkal s americkým ministrem obrany Weinbergerem 22. března 1983, pouhý den před oznámením SDI, na summitu NATO v Portugalsku, nepadla o strategické obraně jediná zmínka. O tom, co chce Reagan sdělit, se Heseltine dozvěděl až o den později, když mu Weinberger zavolal jen několik málo momentů před odvysíláním projevu.¹²²

Ministr zahraničí Geoffrey Howe svou prvotní reakci popisuje jako zděšení, které s ním částečně sdílela i Margaret Thatcherová.¹²³ Ačkoliv byla v rámci projevu zmínka o spuštění programu strategické obrany spíše vedlejší a neobsahovala žádné konkrétní plány či závazky, bylo jasné, že znamená zásadní obrat v dosavadní obranné politice Spojených států amerických a díky tomu i celé Severoatlantické aliance. Pokud se Spojené státy rozhodly v dlouhodobém horizontu přejít od strategie odstrašování ke koncepci obrany, která by nahradila celou doktrínu MAD, byla by tím Británie jako jedna z jaderných velmocí silně zasažena.

Primárním pilířem britské obranné politiky byl dlouhodobě její nezávislý nukleární arzenál. Jeho vytvoření a následné udržování bylo jedním ze čtyř základních předpokladů, ze kterých celá obranná politika vycházela. Zbýlými aspekty byl pak nepřátelský vztah k Sovětskému svazu, zvláštní vztah s USA a celková schopnost mít reálný vliv na mezinárodněpolitické dění.¹²⁴ Na nutnosti

¹²² HESELTINE, Michael. (2000). Cit. d., s. 254.

¹²³ HOWE, Geoffrey. (1995). Cit. d., s. 389.

¹²⁴ DORMAN, Andrew. (2002). *Defence under Thatcher*. Houndmills: Palgrave Macmillan, s. 16-17.

disponovat nezávislým deterrentem panovala dlouhodobě shoda napříč britským politickým spektrem, která byla narušena až ve chvíli, kdy Labouristická strana přijala jako svou oficiální politiku jednostranné nukleární odzbrojení. Ačkoliv byla britská společnost obecně v otázkách týkajících se jaderných zbraní velmi rozdělená,¹²⁵ nápad zlikvidovat okamžitě celý národní jaderný arzenál neměl zdaleka tak širokou podporu ani mezi voliči labouristů.

Nejhlasitějším názorovým vůdcem v otázce britského deterrentu byla sama Margaret Thatcherová. Byla to jedna z mála otázek, ve kterých se naprosto rozcházela s názory prezidenta Reagana. Nikdy nevěřila v jeho tezi, že jaderné zbraně mohou jednou být učiněny „bezmocnými a zastaralými“. Nikdy nepřestala věřit v základní tezi doktríny MAD, totiž že „*hrozba toho, čemu jsem říkala nepřijatelná destrukce, která by následovala po jaderném konfliktu, byla taková, že jaderné zbraně mohly sloužit jako účinný zastrašovací prostředek nejen před jadernou, ale i před konvenční válkou*“.¹²⁶ Víra v tuto schopnost jaderných zbraní zabránit budoucím válkám byla jednou z jejích základních hodnot, které vyznávala a ve kterých nikdy nebyla ochotna ustoupit.

Prioritou obranné politiky se tak logicky stala právě modernizace britského nukleárního arzenálu, symbolizovaná nákupem systému Trident C4, později nahrazeného modernějším modelem Trident D5. Podobně jako ve všech ostatních politicky citlivých oblastech i v tomto jednání nechala tehdejšímu ministru obrany Johnu Nottovi na starosti jen některé dílčí aspekty a základní vyjednávání s americkou stranou se snažila vést sama. Dle Johna Dumbrella „*využila Reaganova dobrého mínění o ní a vyjednala štedřejší podmínky pro systém D5, než jaké měly původně být pro systém C4*“.¹²⁷

¹²⁵ TURNER, Alwyn. (2010). Cit. d., s. 107.

¹²⁶ THATCHEROVÁ, Margaret. (1996). *Roky na Downing Street*, s. 317.

¹²⁷ DUMBRELL, John. (2006). Cit. d., s. 183. tvrzení o výhodnějších smluvních podmínkách potvrzuje i sama ministerská předsedkyně ve svých memoárech, viz THATCHEROVÁ, Margaret. (1996). *Roky na Downing Street*, s. 175.

Vzhledem k příklonu Margaret Thatcherové k doktríně MAD a jejímu záměru udržet za každou cenu silný odstrašovací potenciál západní aliance není divu, že s myšlenkou strategické obrany jako prostředku eliminace hrozby jaderných zbraní jen stěží mohla souhlasit. I za předpokladu, že bychom si odmysleli ideologickou neústupnost ministerské předsedkyně (což v jejím případě prakticky není možné), stále zde zůstávala politická realita: konec závislosti na jaderných zbraních za každou cenu byl programovým cílem labouristů, pro které konzervativní kabinet málokdy nacházel jiných než kritických slov. Podpora Reaganova snu o světě bez jaderných zbraní by tak mohla vyvolávat dojem, že kabinet přiznává chybnost svého dosavadního postoje a dává za pravdu opozici. Vzhledem k tomu, že se v červnu roku 1983 měly konat volby do Dolní sněmovny, myšlenka na takovouto nepřímou pomoc labouristům pod vedením Michaela Foota byla naprosto nepřijatelná.

Ještě obtížněji myslitelné však bylo otevřeně se postavit proti Reaganovu rozhodnutí zahájit program strategické obrany. Situace byla nyní úplně jiná, než v případě falklandské války. V té prezident podporoval variantu mírového urovnání spíše z důvodů, že nechtěl, aby před veřejností jeho postup vzbuzoval dojem přílišné jednostrannosti.¹²⁸ Přistupoval tedy k problému více pragmaticky než ideologicky a byl tedy přístupný argumentům, či spíše nátlaku Margaret Thatcherové. Nakonec čekal pouze na záminku, která by mu uvolnila ruce a umožnila Británii vyjádřit svou plnou podporu. Tuto záminku pak dostal v podobě argentinského odmítnutí dalších jednání.

V případě SDI však situace byla naprosto odlišná. Motivace prezidenta byla čistě ideologická a pragmatické snahy členů své administrativy zabránit předčasnému ohlášení tak významného kroku bez předchozích konzultací se spojenci razantně odmítl. Kritiku ze strany vědeckých autorit smetl ze stolu s odkazem na historii ověřenou tendenci člověka překonávat zdánlivě nemožné překážky. Když kritici politických aspektů SDI později v čím dál větších počtech upozorňovali na podle nich nevyhnutelnou kolizi programu s ustanoveními smlouvy ABM, odkázal je na

¹²⁸ REAGAN, Ronald. (1997). Cit. d., s. 319.

zprávu právního poradce ministerstva zahraničí Abrahama Sofaera z roku 1985, která byla obhajobou tzv. široké interpretace Smlouvy ABM, podle níž výzkum a vývoj technologií navrhovaných pro ochranný štít nebudou smlouvu porušovat až do chvíle, kdy budou technologie připravené k rozmístění.¹²⁹ Sen o světě, kde budou jaderné zbraně bezmocné a zastaralé, byl jednou z fundamentálních tezí Reaganovy osobní filosofie, od níž nebyl ochoten za žádnou cenu ustoupit, maximálně si dovedl představit dočasné odložení její realizace.

Margaret Thatcherová mohla sebevíc nesouhlasit se samotným Reaganovým názorem, uvědomovala si však důležitost, již prezident strategické obraně přikládal a z toho pramenící neústupnost. V době před falklandskou válkou koneckonců prokázala naprosto stejnou hluchost ke všem snahám změnit její postoj. Ani se tudíž nepokoušela přesvědčit Reagana, ať již argumenty či nátlakem, aby se obrátil „na pravou víru“ a přijal její tezi o přínosnosti nukleárního deterrentu pro geopolitickou stabilitu. Mohla doufat maximálně v jisté umírnění prezidentových prohlášení.

Odpovědí na prezidentův projev z 23. března 1983 se nakonec stalo totální mlčení. Ministerské předsedkyni trvalo skoro čtrnáct měsíců, než vydala první veřejné stanovisko týkající se SDI. Holger Nehring považuje za „*do očí bijící, že bezprostřední reakce Velké Británie na Reaganův projev byla pozoruhodně potlačena.*“¹³⁰ Reakce však dává jasný smysl, vezmeme-li v úvahu, že v březnu 1983 žádný konkrétní program strategické obrany neexistoval. Mělo trvat ještě necelý měsíc, než vůbec vyjde direktiva, na jejímž základě se měla studovat realnost a alespoň přibližný časový horizont případného rozmístění obranného systému nad Spojenými státy a jejich spojenci. Již tehdy sice bylo jasné, že výzkum obranných technologií bude znamenat zásadní hrozbu pro politiku odstrašování a doktrínu

¹²⁹ LAKOFF, Sanford. (1989). Cit. d., s. 43. Později dokonce Reaganovi poradci Richard Perle a Fred Iklé nechali vypracovat další zprávu, ve které Phillip Kunsberg, právník bez jakýchkoliv dřívějších zkušeností s podobnými analýzami, tvrdil, že na základě textu smlouvy a amerických záznamů z vyjednávání se dá soudit, že smlouva nezakazuje ani rozmístění technologií v kosmu, což už bylo tvrzení skutečně extrémně radikální, viz FITZGERALD, Frances. (2000). Cit. d., s. 295.

¹³⁰ NEHRING, Holger. (2005). Cit. d., s. 18.

MAD, za kterou Margaret Thatcherová stála, na základě několika vět Reaganova projevu se však nedalo usoudit nic konkrétnějšího než právě takovéto obecné úvahy.

Snaha přesvědčit prezidenta o nesprávnosti základní myšlenky strategické obrany však nemohla vzhledem k Reaganově odhodlanosti uspět. Pokud měla mít ministerská předsedkyně šanci postoj svého amerického protějšku alespoň částečně usměrnit, potřebovala argumentovat proti konkrétním aspektům programu, nikoliv proti celé jeho premise. Možné cesty, kterými se výzkum mohl ubírat, byly samozřejmě známy americkým i britským odborníkům, nikdo však nemohl předvídat, zda např. dostanou přednost energetické či kinetické zbraně, chemické lasery nebo koncentrované rentgenové paprsky. Konkrétní cíle, kterých mělo být dosaženo, nastínila až SDIO po svém vzniku v roce 1984. Pokud vezmeme v úvahu tento faktor, nezdá se již vůbec nepochopitelné, proč britská politická reakce budila „nerozhodný a nesouvislý dojem (...) a jen pomalu se vyvíjela“.¹³¹

Při zvažování toho, jak by měla Británie postupovat, až SDI začne dostávat jasnější obrysy, se samozřejmě nedal brát ohled pouze na osobní přesvědčení Margaret Thatcherové o správnosti doktríny MAD. Bylo nutné zvážit i dopad, jaký by případný začátek postupného přechodu od ofenzivních k defenzivním technologiím na strategii NATO, ve kterém Británie hrála roli druhého nejvýznamnějšího člena hned po USA.

V rámci struktur NATO se proti SDI zdvihla prakticky okamžitě po jejím vyhlášení vlna silné kritiky. Evropští členové vyjadřovali obavy především z možnosti „rozpojení zájmů“¹³² Spojených států a zbytku aliance.¹³³ Zjednodušeně se jednalo o obavu, že pokud by Američané skutečně byli schopni vztyčit nad svým územím dokonale fungující ochranný štít, přestali by mít zájem na udržování silného

¹³¹ TAYLOR, Trevor. (1986). Cit. d., s. 217.

¹³² Rozpojení je významově nejbližším českým ekvivalentem k anglickému výrazu „*decoupling of interests*“.

¹³³ YOST, David. (1988). Western Europe and the U.S. Strategic Defense Initiative. *Journal of International Affairs*, Vol. 41, No. 2, s. 280.

obraného svazku na druhé straně Atlantiku. Již by se nemuselo zdát nutné rozmisťovat na území kontinentální Evropy rakety nesoucí jaderné zbraně a poskytovat tak strategickou protiváhu proti sovětským konvenčním silám. V tehdejší debatě též převažoval názor, že pokud by Sovětský svaz podnikl v době oslabení svazků mezi USA a zbytkem NATO jaderný útok zaměřený pouze na evropský kontinent, nemusely by Spojené státy být ochotny splnit svůj závazek vyplývající ze zakládající smlouvy NATO a okamžitě odpovědět protiútokem.¹³⁴ Přestože prezident Reagan již v projevu z 23. března 1983 ujišťoval, že všechny kroky budou doprovázeny konzultacemi se spojenci, Evropané měli důvod pochybovat o upřímnosti takového závazku, když nebyli ani jediný den předem zpraveni o tom, že se Spojené státy chystají započít první etapu cesty směrem k zásadnímu přehodnocení obranné politiky.

Jako další argument proti SDI použili západní spojenci úvahu o tom, že by jeho vývoj a následné rozmístění eskalovalo závody ve zbrojení. Tento názor nepocházel z hlav západoevropských státníků, jako první ho v bezprostřední reakci na Reaganův projev použil generální tajemník sovětské komunistické strany Jurij Andropov.¹³⁵ Argument měl do jisté míry svo logiku: pokud Spojené státy rozvinou štít schopný zachytit 99% balistických střel a Sověti v prvním úderu vyšlou 1 000 raket, pronikne jich štítem 10; pokud si Sovětský svaz bude chtít udržet schopnost způsobit prvním úderem maximální škodu a nevyvíjet jiná technologická protipatření, bude neustále zvětšovat svůj jaderný arzenál, aby jedno procento nebylo ve výsledku 10 střel, nýbrž 20 nebo více. Spojené státy v odpověď na to budou muset vylepšit svůj ochranný štít, místo 99% pohltit 99,5% střel na něj vyslaných, a jelikož stoprocentní účinnost nebude nikdy reálně dosažitelná, může se v tomto začarovaném kruhu pokračovat prakticky donekonečna. Prezident Reagan však věřil, že takový scénář nenastane a Sověti dříve změní svůj celkový přístup k jednání se Spojenými státy a začnou také usilovat o svět bez jaderných zbraní.

¹³⁴ BRZEZINSKI, Zbigniew. (1986). Cit. d., s. 290.

¹³⁵ DRELL, Sidney. (1985). Cit. d., s. 23.

Poslední obava západoevropských politiků, která si zaslouží zmínit, se týká možného střetu principů strategického obranného systému se Smlouvou ABM z roku 1972. O jejím přínosu pro zajištění velmocenské stability sice prezident Reagan pochyboval, v Evropě však většina politických představitelů nepochybovala o jejím pozitivním dopadu na mezinárodní bezpečnost. Dle britského ministra zahraničí Geoffrey Howe tvořila smlouva z politického i z vojenského hlediska úhelný kámen stability.¹³⁶ Právě Británie společně s Francií měly na zachování situace, ve které odstrašování jadernými zbraněmi tvoří základ mezinárodní bezpečnosti, iminentní zájem vzhledem ke svým nezávislým deterrentům. Británie se obávala ohrožení svého nově vyjednaného systému Trident D5 a pro vždy problematickou Francii bylo zachování významu její nezávislé *force de frappe* samozřejmostí.¹³⁷

4.2 První jednání v Camp Davidu

Margaret Thatcherová většinu těchto obav sdílela, věděla však, že ostré vymezení se Evropy proti samotné myšlence strategické obrany by prezidenta Reagana stejně nepřesvědčilo ke změně názoru a ještě by mohlo dojít k roztržtění západní aliance. Bylo potřeba vyjádřit souhlas s principem možnosti budování strategické obrany a za to si vyžádat od Spojených států závazek k tomu, že budou brát ohled na spojenecké obavy. Právě v tomto momentu se ukázala důležitost zvláštního vztahu Velké Británie a USA, který se momentálně nacházel na velmi vysoké úrovni a bylo tedy možné jej využít pro ovlivnění americké politiky.

Příležitost ke korekci když ne kursu, tak alespoň rétoriky americké politiky týkající se SDI se naskytla v podobě návštěvy ministerské předsedkyně v USA, která se měla konat v prosinci roku 1984. S Reaganem se měla setkat v prezidentském letním sídle v Camp Davidu, na místě, kde Jimmy Carter roku 1978 hostil slavné jednání Egypta a Izraele o ukončení vzájemných bojů mezi těmito státy. Margaret

¹³⁶ YOST, David. (1988). Cit. d., s. 284.

¹³⁷ LAKOFF, Sanford. (1989). Cit. d., s. 227.

Thatcherová a Ronald Reagan se zde tentokrát měli sejít za účelem upevnění svého vzájemného přátelství a vyjasnění dílčích neshod v zájmech obou států.

Před uskutečněním tohoto setkání se nepředpokládalo, že by se SDI měla stát hlavním tématem rozhovorů obou státníků. Thatcherová se jen několik dní před svým příletem do Spojených států setkala s Michailem Gorbačovem. Ten byl sice v této době zatím pouze jedním z členů sovětského politbyra, britská ministerská předsedkyně v něm však spatřovala potenciálního příštího sovětského vůdce a snahu o setkání s ním projevovala již dříve v průběhu roku 1984.¹³⁸ Tento názor sdílela i řada sovětologů a dalších expertů a očekávalo se tedy, že jedním z hlavních témat setkání v Camp Davidu bude právě hodnocení Gorbačovova charakteru, přístupu k mezinárodněpolitickým otázkám a případné ochoty změnit či upravit linii sovětské zahraniční politiky.

Stejný názor měl i poradce prezidenta pro národní bezpečnost Robert McFarlane, který Reaganovi 22. prosince, těsně před příjezdem Margaret Thatcherové, zaslal memorandum shrnující hlavní body, kterým bude podle názoru Národní rady pro bezpečnost věnována největší pozornost. Dojem z Gorbačova je uveden mezi třemi centrálními tématy, spolu s ženevskými odzbrojovacími jednáními a celkovým stavem vztahů mezi východem a západem. Co se týče SDI, McFarlane uznává, že „*Britové se již dlouho báli, že pokročilý obranný protiraketový systém by učinil jejich nezávislý deterrent neúčinným a v důsledku toho (...) kabinet zpochybnil vaši (Reaganovu, pozn. aut.) iniciativu*“. Zároveň však odmítá spekulace tisku o tom, že Thatcherová ve svých rozhovorech s Gorbačovem SDI jasně odmítla a přiklonila se de facto na sovětskou stranu, jako značně přehnané.¹³⁹ Sama ministerská předsedkyně v rozhovoru pro britskou BBC z 21. prosince při letu do USA prohlásila, že „*pan Gorbačov přesně ví jak si stojím ve vztahu ke Spojeným*

¹³⁸ BROWN, Archie. (2008). The Change to Engagement in Britain's Cold War Policy: The Origins of the Thatcher-Gorbachev Relationship. *Journal of Cold War Studies*, Vol. 10, No. 3, s. 11.

¹³⁹ *Meeting with British Prime Minister Margaret Thatcher: Memorandum from Robert C. McFarlane to Ronald Reagan, December 22, 1984* [online]. The Reagan SDI Files [cit. 2013-05-10]. Dostupné z WWW <<http://www.margaretthatcher.org/document/E1F0A9210B2D4442802EE96EF65DA869.pdf>>.

státům a ví, že není žádná možnost jak mě oddělit od Spojených států“.¹⁴⁰ I později ve svých memoárech potvrdila, že ve skutečnosti „*nepokrytě prohlásila, a na konci naší schůzky zopakovala, aby (Gorbačov) vzal na vědomí, že se v žádném případě s Američany (kvůli SDI, pozn. aut.) nerozcházíme a že zůstáváme nejbližšími spojenci*“.¹⁴¹

Bez ohledu na to, kolik bude nakonec diskuse o SDI zabírat z celkového času vyměřeného pro setkání, bylo jasné, že o ní Thatcherová bude chtít jednat a snažit se přesvědčit prezidenta o relevanci výtek vycházejících z Británie, potažmo z celé západní Evropy. Reagan tak musel být připraven na případnou kritiku adekvátně reagovat: neustoupit v otázce obecného principu správnosti strategické obrany a zároveň nepoškodit zvláštní vztah. Na pomocné kartičky, které si připravil pro samotné jednání, uvedl následující poznámky:

„ - - budu připraven diskutovat o SDI, ale bylo by předčasné omezovat systémy, které mohou přispět k bezpečnosti obou stran. Prioritním cílem by měla být redukce ofenzivních systémů

*- - je to pouze výzkumný program: plně v mezích smlouvy ABM. Jeho cílem je zvýšit bezpečnost nás všech: žádné plány na americkou pevnost.*¹⁴² *Dojem, že SDI schází podpora spojenců, nám ublíží na ženevských jednáních. Požádat Buda (McFarlana, pozn. aut.) o rozvinutí.*¹⁴³

Jak vyplývá z těchto poznámek, Reagan si byl vědom argumentů, která Thatcherová pravděpodobně použije a které se ve veřejné diskusi nejčastěji objevovaly. Hodlal však ministerskou předsedkyni přesvědčit, že ve skutečnosti

¹⁴⁰ *Margaret Thatcher Radio Interview for BBC en route to Washington (denies rift with US over SDI), December 21 1984* [online]. Margaret Thatcher Foundation [cit. 2013-05-10]. Dostupné z WWW <<http://www.margaretthatcher.org/document/105593>>.

¹⁴¹ THATCHEROVÁ, Margaret. (1996). *Roky na Downing Street*, s. 315.

¹⁴² *Fortress America – míněna jakási forma obnovení izolacionismu a rozpojení zájmů USA a spojenců.*

¹⁴³ *President Reagan's briefing cards for Camp David meeting, 19 December 1984* [online]. Margaret Thatcher Foundation [cit. 2013-05-10]. Dostupné z WWW <<http://www.margaretthatcher.org/document/85876C07117D46EAA10D8F41A64FF15F.pdf>>.

systém strategické obrany nebude znamenat ohrožení mezinárodní bezpečnosti, nýbrž její posílení. Zároveň však uznal nutnost spojenecké podpory a zdání naprosté jednotnosti západní aliance pro úspěch odzbrojovacích jednání. Z toho se dá usuzovat, že byl připraven učinit v rámci dobrých vztahů jisté dílčí ústupky, nesměly však znamenat tak velkou limitaci rozvoje SDI, která by mohla ohrozit program jako celek.

Při samotném setkání v Camp Davidu nakonec Margaret Thatcherová nemusela hledat příhodnou cestu, jak zavést řeč na problematiku SDI. Této úlohy se zhostil sám Reagan, když upozornil na jeho znepokojení nad všeobecným používáním termínu *Star Wars*. Záhy adresoval problém vztahu strategické obrany a deterrence, o kterém věděl, že ministerskou předsedkyni osobně nejvíce trápí. Ujistil jí, že ve skutečnost výzkum obranných technologií deterrenci neohrozí, ale ve skutečnosti posílí, pouze jinou cestou, než pouhým lpěním na dvou arzenálech jaderných zbraní. Reagan též ujišťoval, že se v žádném případě nechystá porušit smlouvu ABM.¹⁴⁴

Margaret Thatcherová však nebyla argumenty přesvědčena. Stále si zachovávala svou víru, že bezpečnostní stability mezi velmocemi se nejlépe dosáhne pokračováním politiky odstrašování se útočnými zbraněmi. John Campbell upozorňuje, že v jejích úvahách o SDI hrála významnou roli i její předchozí vědecká kariéra. Zajímala se o technické detaily jednotlivých možných aspektů systému a snažila se nastudovat co nejvíc informací o tom, jaký pokrok byl v poslední době na poli obranných technologií učiněn. Na základě tohoto studia vážně pochybovala o tom, zda by kdy vůbec takový systém mohl fungovat.¹⁴⁵ Nesdílela Reaganův sen o světě bez jaderných zbraní, a tudíž přistupovala i k momentálním technickým limitům vědy s mnohem větším realismem. Potřebovala však najít cestu, jak upravit deklaratorní cíle SDI v souladu se svými názory a zároveň neohrozit svůj dobrý

¹⁴⁴ *Thatcher-Reagan meeting at Camp David (record of conversation), 22 December 1984* [online]. Margaret Thatcher Foundation [cit. 2013-05-10]. Dostupné z WWW <<http://www.margaretthatcher.org/document/109185>>.

¹⁴⁵ CAMPBELL, John. (2009). Cit. d., s. 277-278.

vztah s prezidentem, který zvláštnímu vztahu mezi Spojenými státy a Velkou Británií dodával bezprecedentní pevnost.

Nakonec se s prezidentem dohodla na kompromisním řešení, které do značné míry uspokojilo zájmy obou státníků. Do historie vzešel výsledek jednání o SDI jako „čtyři body z Camp Davidu“. Margaret Thatcherová je shrnula takto:

- 1) *„Americkým, potažmo západním zájmem není dosažení převahy, nýbrž udržení rovnováhy, s ohledem na sovětský vývoj.*
- 2) *Rozmístění technologií spojených s SDI musí být případně s ohledem na smluvní závazky projednáno.*
- 3) *Obecným cílem je posílení, nikoliv podlomení deterrence.*
- 4) *Východo-západní vyjednávání by mělo cílit na dosažení bezpečnosti se sníženým počtem ofenzivních systémů na obou stranách. Toto bude důvodem k pokračování americko-sovětských jednání o kontrole zbrojení, které upřímně vítám.*“¹⁴⁶

Ministerské předsedkyni se vyžádáním Reaganova souhlasu s tímto dokumentem podařilo dosáhnout nejlepšího možného východiska, jakého bylo možno za daných okolností dosáhnout. Propojila americké a celkové západní zájmy do jedné kategorie a vynutila si případné projednání dalšího osudu technologií spojených s SDI. Chtěla tak především zabránit opakování situace z března 1983, kdy Reagan ohlášením započetí programu šokoval prakticky všechny západoevropské státníky.

Hlavním výdobytkem však bylo, že se Thatcherové podařilo deklarovat jasnou podporu americké snaze, ale pouze do chvíle, kdy se bude pohybovat v oblasti výzkumu. Jakmile se posune vývoj do fáze testování, případně až rozmístění, bude jakékoliv pokračování britské podpory záležet na dalších konzultacích. Toto omezení

¹⁴⁶ *Camp David Declaration (draft), 22 December 1984* [online]. Margaret Thatcher Foundation [cit. 2013-05-10]. Dostupné z WWW <<http://www.margaretthatcher.org/document/9E6780CD2B9A412AB3113D33D69C0B8A.pdf>>.

sice není přímo ve čtyřech bodech uvedeno, ministerská předsedkyně si však dala záležet, aby ho specifikovala v následné tiskové konferenci. Tam na otázku týkající se rozlišení mezi výzkumem, vývojem a rozmístěním odpověděla, že udržení rovnováhy z prvního bodu se nutně týká pouze výzkumu, jelikož pouze tam existuje nutnost dosažení rovnováhy. Sovětský svaz totiž také zatím provádí pouze výzkum možností strategické obrany. Pokud by Spojené státy bez ohledu na tuto okolnost přešly do fáze výzkumu, už by se snažily o dosažení převahy. Pokud by se pak posunuly až do fáze rozmístění, hrozil by konflikt cílů SDI se smluvními závazky a bylo by nutné další projednání.¹⁴⁷

Tímto krokem svázala případnou realizaci strategického obranného systému přímo s poutem zvláštního vztahu: pokud by se některé z technologických řešení ukázalo v dohledné době jako realizovatelné, prezident nemohl okamžitě a bez rozmyslu nařídít jeho vývoj a rozmístění, protože by tím ohrožoval vztahy se zbytkem západní aliance a především se svým nejbližším atlantickým spojencem, Velkou Británií. Po takto radikálním kroku by se Reagan ocitl v mezinárodní izolaci a po případném přerušení veškeré spojenecké podpory pro program SDI by stejně bylo politiky neudržitelné v něm pokračovat. Reagan již v případě falklandské války prokázal, že nebyl ochoten jít do přímého konfliktu s Margaret Thatcherovou a raději učinil ústupky či alespoň své rozhodnutí oddálil, než aby riskoval hněv svého britského protějšku a porušení jejich vzájemné osobní důvěry.

Jakmile bylo jasné, že se SDI bude minimálně ve střednědobém horizontu držet v mezích nastavených čtyřmi body z Camp Davidu, ocitl se zvláštní vztah mezi Spojenými státy a Velkou Británií opět na vrcholu. Margaret Thatcherová svou podporu Reaganovým snahám opět stvrdila ve svém projevu před oběma komorami amerického Kongresu 20. února 1985 při návštěvě Washingtonu D. C. Krom obecných obvinění Sovětského svazu z agresivního jednání a šíření strachu napříč svobodným světem ujistila, že stále plně podporuje Reaganem iniciovaný výzkum

¹⁴⁷ *Press Conference after Camp David talks (the "Camp David Declaration")*, 22 December 1984 [online]. Margaret Thatcher Foundation [cit. 2013-05-10]. Dostupné z WWW <<http://www.margaretthatcher.org/document/109392>>.

obranu proti balistickým jaderným střelám a doufá, že na něm dostanou podíl i britští vědci.¹⁴⁸ Poprvé zde tak bylo z britské strany nadneseno téma spolupráce na konkrétních projektech spojených s SDI. Když bylo jasné, že se Thatcherová nebude snažit prezidenta od programu strategické obrany odradit, mohla alespoň zajistit, aby z něj britský obranný výzkum měl možnost profitovat.

4.3 Rozkol v britské administrativě – projev Geoffrey Howea

Začátkem roku 1985 se však také ukázalo, že ona bezprecedentní pevnost zvláštního vztahu platí pouze na úrovni nejvyšších státníků, tedy ministerské předsedkyně a prezidenta. Fakt, že Margaret Thatcherová se rozhodla poskytnout SDI svou plnou podporu, neznamenal, že by s ní v názoru na správnost tohoto rozhodnutí souhlasil celý kabinet. Britský ministr zahraničí Geoffrey Howe byl připraven, že SDI nebude z britské strany přímo kritizována, avšak dle jeho vzpomínek se kabinet shodl, že stále přetrvávají důvody k rezervovanosti ze strany Velké Británie. Byl tak dle svých vlastních slov „*zdrčen, že klíčové obavy (ohledně SDI, pozn. aut.), o kterých jsem si myslel, že na nich všech byla nalezena shoda, byly přehlíženy. Otevírala se propast mezi naším objektivním hodnocením argumentů a naší veřejně proklamovanou pozicí*“.¹⁴⁹

Geoffrey Howe měl ze své pozice ministra zahraničí dobrý důvod vyjádřit znepokojení, když ministerská předsedkyně v takto významné zahraničněpolitické otázce sama rozhodla, že bude jednat podle svého bez ohledu na společný postup, který se dohodl na úrovni kabinetu. Nevěřil v realizovatelnost technologií spojených s SDI a nepovažoval za správné dávat neomezenou podporu takovému programu, i když bude omezena jen na stádium výzkumu. Rozhodl se proto vyjádřit důvody svého nesouhlasu v projevu před britským think-tankem *Royal United Services*

¹⁴⁸ THATCHER, Margaret. (1985). Speech to Joint Houses of Congress, February 20 1985 [online]. *Margaret Thatcher Foundation* [cit. 2013-05-10]. Dostupné z WWW <<http://www.margaretthatcher.org/document/105968>>.

¹⁴⁹ HOWE, Geoffrey. (1995). Cit. d., s. 391.

Institute (RUSI), který pronesl 15. března 1985, necelý měsíc poté, co Margaret Thatcherová přednesla své prohlášení k americkému Kongresu.

Ve své kritice SDI nepřinesl nové argumenty, spíše cítil potřebu vrátit do veřejné diskuse již existující námitky vědeckých a obranných expertů. V celkem patnácti řečnických otázkách vyjádřil své pochyby nad technickou realizovatelností jednotlivých systémových komponent, upozornil, že není jisté, zda SDI skutečně posílí deterrenci a poukázal na velkou nejistotu ohledně kroků, které by měly být podniknuty ve chvíli, kdy by se ukázalo, že by některý z prvků obranného štítu mohl být uveden do provozu. Nejpmatnější z tohoto projevu je však dodnes na okraj učiněná poznámka, že *„by nebylo žádnou výhodou, pokud bychom vytvořili novou Maginotovu linii pro 21. století ve vesmíru“*.¹⁵⁰ Poukázal na tak osudovou chybu Francouzů z meziválečné doby, kdy se bezmezně spolehli na svou údajně neproniknutelnou obrannou linii, kterou však německá armáda nedlouho po začátku válečného tažení obešla bez větších ztrát a Francii tak nechala kompletně bezbrannou.

V případě SDI skutečně teoreticky mohla nastat analogická situace. Analýzy technických aspektů většiny navrhovaných systémů ukazovaly, že se ve vesmíru rozmístěné komponenty dají ze zemského povrchu poměrně snadno zneškodnit a zmenšit tak efektivitu obranného štítu. Systém satelitů na oběžné dráze měl spoléhat na velmi precizně synchronizovaný systém spolupráce několika dílčích komponent. Ve srovnání s náklady na udržení takového systému v perfektním chodu mohl být vývoj adekvátních protiopatření zajištěn za nepatrnou částku.¹⁵¹ Riziko opakování scénáře ze začátku druhé světové války tak skutečně nebylo zanedbatelné.

Veřejnost se však tolik nezajímala o debaty o technologických aspektech a protiopatřeních. Zmínka o Maginotově linii pro média znamenala především důkaz, že SDI má možná pevnou podporu Margaret Thatcherové, nemůže si však být

¹⁵⁰ HOWE, Geoffrey. (1995). Cit. d., s. 392.

¹⁵¹ BRZEZINSKI, Zbigniew. (1986). Cit. d., s. 136.

zdaleka jista podporou celého britského kabinetu. Žurnalistický svět na projev reagoval smrštěí článků, které ho hodnotily podle toho, jaký postoj vzhledem k SDI samy zastávaly. *Bulletin jaderných vědců* odpověděl na všech patnáct Howem položených otázek tak, aby odpovědi vyzněly proti myšlence obranného štítu, a vyjádřil obavu, že situace kolem SDI se může stát nejhorší krizí v historii NATO.¹⁵² Naopak deník *National Review*, který dlouhodobě podporoval prakticky všechna Reaganova politická rozhodnutí, obvinil Howea z posílení sovětské vyjednávací pozice, z ludditské rétoriky a vyhřívání se ve světle doktríny MAD. Celý projev nakonec z argumentačního hlediska sumarizoval jako snůšku žvástů.¹⁵³

Nesoulad mezi prohlášeními Margaret Thatcherové a Geoffrey Howea ohledně SDI byl symptomem hlubšího problému v komunikaci mezi Downing Street 10 a ministerstvem zahraničí. Ministerská předsedkyně obecně nerada svěřovala jiným lidem práci, pro kterou se cítila lépa kvalifikovaná a čím dál více se snažila sama plnit funkci ministryně zahraničí. John Campbell s nadsázkou uvádí, že Thatcherová „se chovala k Howeovi jen o trochu lépe než k nosiči kufrů“.¹⁵⁴ Její nedůvěra k resortu postupně narůstala a stále více chtěla následovat svou zahraničněpolitickou linii, i když proti ní kabinet měl své námitky, nebo na zasedání dokonce ani nebyla probrána.

I projev o Maginotově linii ve vesmíru měl být v prohlášeních ministerské předsedkyně na veřejnosti prakticky plně ignorován. V odpovědi na parlamentní interpelaci ohledně britské pozice vůči SDI z 25. března 1985 pouze stroze prohlásila, že politický postoj vůči SDI byl utvořen na jednáních v Camp Davidu a od té doby se v žádném směru nezměnil.¹⁵⁵ Na první pohled se může takovéto

¹⁵² WAYLAND, Kennet. (1985). Star Wars: Europe's Polite Waffle. *Bulletin of the Atomic Scientists*, Vol. 41, No. 8, s. 11.

¹⁵³ *Downing Street Muddle*. (1985). *National Review* [online], Vol. 37, No. 8, s. 18 [cit. 2013-05-10]. Dostupné z WWW <<http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=992b0364-fae0-4bf4-8d35-fb5034596fae%40sessionmgr111&vid=7&hid=120>>.

¹⁵⁴ CAMPBELL, John. (2009). Cit. d., s. 255.

¹⁵⁵ *House of Commons PQs, 28 March 1985* [online]. Margaret Thatcher Foundation [cit. 2013-05-10]. Dostupné z WWW <<http://www.margaretthatcher.org/document/106003>>.

jednání zdát jako pouhý projev tvrdohlavosti a neochoty ustoupit argumentům, musíme však vzít v potaz dva faktory. Zaprvé, Margaret Thatcherová stále pevně věřila v klíčovou důležitost zvláštního vztahu s Ronaldem Reaganem a věděla, že právě podpora jeho snu o strategické obraně jí umožní maximálně posílit prezidentovu důvěru vůči své osobě. Sama později ve svých memoárech uvedla, že pokládala svou podporu navzdory všem protiargumentům „za jakési *quid pro quo* v tom smyslu, že jsem tím získala právo na přímé jednání s ním i se členy jeho administrativy v soukromí“.¹⁵⁶ Je však nutno zvážit ještě druhou významnou okolnost: na jaře roku 1985 již byla v plném proudu jednání o podpisu dohody o britské participaci na SDI, která mohla přinést zvýšení zaměstnanosti a nezanedbatelné zisky.

4.4 Britská participace na SDI

Prvotní iniciativa ohledně případného zapojení dalších států do výzkumných programů pod hlavičkou SDIO přišla z amerického ministerstva obrany. Caspar Weinberger již na začátku roku 1985 rozeslal nabídky spolupráce členům NATO a v březnu je ještě jednou přednesl na setkání ministrů obrany Aliance v Lucemburku.¹⁵⁷ Hlavním argumentem proti protestům jednotlivých států byl právě potenciál finančních zisků a možnost získat nezanedbatelné know-how v oboru obranných technologií. Důkazem, že takovýto přístup zafungoval, je právě vyjednání spolupráce s Velkou Británií. Ministr obrany Michael Heseltine nakonec souhlasil se započítím jednání o podpisu participační dohody i přes své osobní pochyby právě s cílem „zajistit, aby Británie z ujednání mohla maximálně benefitovat“.¹⁵⁸ Za tímto účelem od Weinbergera požadoval, aby do textu smlouvy bylo vloženo ustanovení, které by Spojeným státům uložilo povinnost garantovat, že SDIO uzavře s britskými firmami zakázky minimálně za miliardu dolarů. Weinberger však nakonec přesvědčil Helestina k ustoupení od tohoto požadavku, jelikož nemohl předpovídat, jestli

¹⁵⁶ THATCHEROVÁ, Margaret. (1996). *Roky na Downing Street*, s. 319.

¹⁵⁷ WEINBERGER, Caspar. (1990). Cit. d., s. 314.

¹⁵⁸ HESELTINE, Michael. (2000). Cit. d., s. 256.

Kongres poskytne dostatek finančních prostředků, aby takováto garance mohla být poskytnuta.¹⁵⁹

Smlouva o spolupráci na výzkumu byla nakonec podepsána 6. prosince 1985. Tímto dokumentem doposud deklaratorní podpora Velké Británie vůči SDI dostala svůj formální základ a nebylo již dost dobře možné od ní ustoupit bez vážných politických důsledků. Dříve, než bude věnována pozornost dalším osudům Strategické obranné iniciativy, budou ve zkratce analyzovány hlavní faktory, které přímo se strategickou obranou nesouvisely, avšak mohly britský postup v této problematice ovlivnit.

¹⁵⁹ WEINBERGER, Caspar. (1990). Cit. d., s. 316, srov. HESELTINE, Michael. (2000). Cit. d., s. 257.

5. FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ BRITSKÝ POSTUP VŮČI SDI

5.1 Vnitropolitická situace ve Velké Británii

Vítězství ve falklandské válce přineslo vládě Margaret Thatcherové nezanedbatelný nárůst popularity. Ta se v momentě argentinské invaze pohybovala kolem 35%, především díky ekonomickým problémům země a tvrdým vládním krokům k jejich eliminaci. Po ukončení bojů se však v červnu 1982 vyšplhala až nad hranici 50%.¹⁶⁰ Toto číslo se nemusí zdát nijak extrémně vysoké, dokud nejsou vzaty v potaz dva vzájemně související faktory. Zaprvé, britský většinový volební systém do Dolní sněmovny účinkuje tak, že i zisk hlasů v případných parlamentních volbách mírně nad 50% se může přeměnit v drtivou většinu mandátů, tudíž takováto veřejná podpora v britské realitě znamenala skutečně významný úspěch. Zadruhé, opozice proti vládnoucí Konzervativní straně se nacházela v krizi, která jí de facto znemožňovala uspět ve volbách a dostat se k moci.

Levice byla v britském systému dvou klíčových politických stran dlouhodobě jednoznačně reprezentována Labouristickou stranou. Počátkem 80. let se však utvořilo nové středo-levicové politické uskupení, které dostalo název Aliance. Vzniklo roku 1981 spojením Liberálně demokratické strany a Sociálně demokratické strany (SDP).¹⁶¹ Vzhledem k tomu, že členskou základnu tvořili ze značné části bývalí členové Labour, bylo jasné, že dosavadní nezpochybněný leader na levicové straně spektra přijde o část svých hlasů. Aliance jako celek však na druhou stranu neměla šanci nahradit labouristy jako dominantní levicová strana, jelikož propojení mezi oběma jejími členskými stranami bylo velmi slabé a v některých významných otázkách je pojil dohromady pouze název.¹⁶² Labour samotné pak mimo jiné ubližoval fakt, že po nástupu Michaela Foota do čela strany se v ní čím dál více

¹⁶⁰ ALLEN, Paddy. (2013). Margaret Thatcher's Britain - an interactive presentation. *The Guardian* [online], 8 April 2013 [cit. 2013-05-10], dostupné z WWW <<http://www.guardian.co.uk/politics/interactive/2013/apr/08/margaret-thatcher-britain>>.

¹⁶¹ SDP vznikla ve stejném roce odštěpením z Labouristické strany.

¹⁶² FAJMON, Hynek. (2010). *Margaret Thatcherová a její politika*. Brno: CDK, s. 103-104.

prosazoval názorový proud zastávající politiku jednostranného jaderného odzbrojení Británie, která odrazovala nezanedbatelnou část potenciálních voličů.¹⁶³

Vznikla tak situace, kdy na levé straně spektra neexistovala jasně dominující strana, jakou na pravici představovali konzervativci. V kontextu britského politického systému takováto situace znamenala v podstatě jisté vítězství Konzervativní strany v parlamentních volbách. Celkový objem levicových hlasů se rozměnil mezi Labour a Alianci a v řadě volebních obvodů tak byl prakticky znemožněn zisk nadpoloviční většiny odevzdaných hlasů jedním z těchto uskupení, aby mohlo získat poslanecký mandát. V praxi se pak velikost krize levice ukázala v parlamentních volbách, které se konaly 9. června 1983.

Pro Labouristickou stranu byly volební výsledky skutečně katastrofální a připravily ji o jakýkoliv potenciál ovlivňovat z opozičních lavic politický proces. Stačilo by o několik málo více prohraných volebních obvodů, aby se Aliance stala druhou nejsilnější stranou v Británii. Labour dokonce ve 119 obvodech ztratila i nárok na vrácení kandidátského depozitu, který byl vratný pouze pod podmínkou, že daný kandidát získá minimálně 12,5% podíl odevzdaných hlasů.¹⁶⁴

Z celkových 650 mandátů se Konzervativní straně podařilo zvítězit celkem ve 397 obvodech a zajistila si tak největší parlamentní většinu od roku 1945. Labour získala celkem 209 křesel, Aliance vyslala do sněmovny celkem 23 poslanců. Zde se opět ukazuje deformační účinek britského volebního systému, který malý rozdíl v procentním zisku hlasů znamená velký rozdíl v počtu mandátů. Co se týče poměru hlasů, Labour obdržela 27,6 %, zatímco Aliance 25,4 %.¹⁶⁵ Skutečně tedy nechybělo mnoho a labouristé mohli ztratit statut nejsilnější opoziční strany.

¹⁶³ CAMPBELL, John. (2009). Cit. d., s. 216.

¹⁶⁴ TURNER, Alwyn. (2010). Cit. d., s. 122-123.

¹⁶⁵ MCGUINNES, Feargal, CRACKNELL, Richard, TAYLOR, Mark. (2012). UK Election Statistics: 1918-2012 - Commons Library Research Paper. *UK Parliament Website* [cit. 2013-05-10]. Dostupné z WWW <<http://www.parliament.uk/briefing-papers/RP12-43>>.

Volební výsledky roku 1983 nepochybně mají svou relevanci ve vztahu k SDI. Jaderné zbraně hrály ve volební kampani díky radikální unilateralistické pozici labouristů nemalou roli. Konzervativci tedy výsledek mohli brát mimo jiné jako souhlas se svou vlastní obrannou politikou, založenou na nezávislém a silném britském deterrentu. Když pak Margaret Thatcherová v Camp Davidu žádala od prezidenta Reagana, aby souhlasil se čtyřmi body, které obsahovaly i ujištění o relevanci deterrentu, mohla případně argumentovat, že se řídí hlasem třinácti milionů voličů a nemůže tak v tomto svém požadavku ustoupit.

Zisk tak masivní parlamentní většiny ministerské předsedkyni též zajistil skutečně volnou ruku v rozhodování o zahraničněpolitických a obranných otázkách. Pokud by na lavicích opozice seděla jediná silná strana a parlamentní většina byla jen těsná, musela by se Thatcherová uchýlovat ke kompromisnějším řešením, aby zajistila, že se část jejích vlastních poslanců nepostaví proti většinové vůli strany. Jak bylo popsáno dříve, ani v rámci kabinetu nebyl názor na podporu SDI jednotný, v zadních lavicích bylo tedy též nutné očekávat případný nesouhlas některých poslanců.

Labour, která v říjnu 1983 nahradila Michaela Foota na postu vůdce strany Neilem Kinnockem, se postavila silně proti britské spolupráci na projektech spojených se strategickou obranou a pravidelně toto téma nastolovala v parlamentních interpelacích. 5. prosince 1985, těsně před podpisem participační dohody, se Kinnock dožadoval odpovědi na otázku, proč kabinet nekonzultuje s parlamentem jednotlivá ustanovení smlouvy a vyjádřil obavu nad možným odlivem technologií i vědců z Británie do Spojených států. Rychlost vyjednávání a jeho neveřejnost označil za projev pokrytectví.¹⁶⁶ Po podpisu dohody pak prohlásil v novinovém rozhovoru, že SDI je nebezpečná a že „*Každým dnem trvání svých*

¹⁶⁶ *House of Commons PQs, 5 December 1985 [online]*. Margaret Thatcher Foundation [cit. 2013-05-10]. Dostupné z WWW <<http://www.margaretthatcher.org/document/106191>>.

*vztahů s Ronaldem Reaganem přestává být paní Thatcherová ministerskou předsedkyní Británie a stává se víc a víc guvernérkou 51. státu Unie.*¹⁶⁷

Otázky zpochybňující správnost britského přístupu užívající podobně nevybíravých výrazů se z opozičních lavic ozývaly pravidelně, vzhledem k parlamentní většině je však nebylo třeba nijak zásadně reflektovat. Dá se tedy konstatovat, že opozice neměla významný vliv na utváření britské pozice vůči SDI a naopak silná pozice Konzervativní strany umožnila kabinetu jednat se značnou volností.

5.2 Zahraničněpolitické faktory - Americká invaze Grenady

Americká intervence na ostrovním státě Grenada byla po falklandské válce další zásadní zkouškou pevnosti britsko-amerického zvláštního vztahu. Přišla v době, kdy Margaret Thatcherová zvažovala, jaký postoj zaujme vůči SDI, sedm měsíců po ohlášení programu prezidentem Reaganem. Setkání v Camp Davidu se mělo udát až za více jak rok, pozice ministerské předsedkyně se tedy teoreticky mohla významně změnit, pokud by byla trvaleji narušena dynamika zvláštního vztahu.

Na Grenadě již před začátkem potíží fungoval autoritářský režim pod vedením Maurice Bishopa, který byl oddaný marxismu a úzce spolupracoval s Castrovým režimem na Kubě. Americkou pozornost přilákal až státní převrat z 19. října 1983, při němž byl Bishop svržen a popraven generálem Hudsonem Austinem.¹⁶⁸ Na tuto událost zareagovali okamžitě členové *Organizace východokaribských států* (OECS). Jejich vlády se obávaly, že budou také svrženy v převratu po grenadském vzoru, a okamžitě tedy zaslaly žádost prezidentu Reaganovi o jeho asistenci při obnovení demokracie na Grenadě vojenskou cestou. Reakce administrativy byla rychlá, již 23. října prezident podepsal direktivu NSDD

¹⁶⁷ MARSHALL, Tyler. (1985). British Sign Up for 'Star Wars': Agreement Opens Way for Others to Join Project. *The Guardian*[online], December 7 1985 [cit. 2013-05-10], dostupné z WWW <http://articles.latimes.com/1985-12-07/news/mn-14219_1_british-scientists>.

¹⁶⁸ WAPSHOTT, Nicholas. (2007). Cit. d., s. 200.

110A, ve které oficiálně vyhovuje žádosti OECS a vyjadřuje souhlas s americkou účastí na grenadské intervenci za účelem:

- „Zajištění bezpečnosti amerických občanů na Grenadě
- *Obnovení demokratické vlády na Grenadě, ve spolupráci s ostatními vládami členů OECS a dalších spřátelených vlád*
- *Zastavení momentální, a zabránění jakýmkoliv budoucím kubánským intervencím na Grenadě*“¹⁶⁹

Koncem října byla následně provedena rychlá intervence, která úspěšně svrhla dosavadní vládu a symbolicky vyslala především Kubě silnou zprávu, že Spojené státy jsou připraveny její vliv umenšovat i za cenu ozbrojené intervence

Jakožto záminka k americké účasti posloužil fakt, že na lékařské fakultě grenadské univerzity studoval značný počet občanů USA a ti byli tedy přímo vystaveni nebezpečí zatčení nebo horšího osudu, jelikož ihned po státním převratu byl na celém grenadském území vyhlášen přísný zákaz vycházení.¹⁷⁰

Ačkoliv celá akce z vojenského hlediska proběhla relativně bezproblémově a nevyústila v katastrofální ztráty na životech, ve Velké Británii vyvolala doslova smršť negativních ohlasů. Grenada byla totiž původně britskou kolonií a o zisku své nezávislosti byla členem Commonwealthu, tudíž oficiálně uznávala hza svou hlavu státu britského monarchu. Administrativa Spojených států však i přes tuto skutečnost Brity o chystané intervenci relativně dlouho neinformovala, podle prezidenta proto, že hrozilo vyzrazení akce, které by mohlo ohrozit životy amerických studentů.¹⁷¹

¹⁶⁹ *National Security Decision Directive 110A: Response to Caribbean Government's Request to Restore Democracy on Grenada* [online]. The Ronald Reagan Presidential Library [cit. 2013-05-10]. Dostupné z WWW

<<http://www.reagan.utexas.edu/archives/reference/Scanned%20NSDDS/NSDD110A.pdf>>.

¹⁷⁰ SCHWEIZER, Peter. (2007). Cit. d., s. 218.

¹⁷¹ REAGAN, Ronald. (1997). Cit. d., s. 410.

Tato neinformovanost způsobila, že tváří v tvář rychle se vyvíjejícím událostem vypadal britský kabinet, slovy Margaret Thatcherové, „*Přinejlepším neschopně, přinejhorším nepoctivě*“.¹⁷² Ministr zahraničí Geoffrey Howe nazval kapitolu svých memoárů o těchto událostech „*Grenadské zesměšnění*“. Popisuje v ní svou velmi delikátní pozici, kdy ještě 24. října 1983 v parlamentních interpelacích ujišťoval ostatní poslance, že neví o žádných úmyslech americké administrativy intervenovat v Grenadě. Již necelé čtyři hodiny po tomto vystoupení však do Downing Street dorazil telegram od Ronalda Reagana, že právě takovouto intervencí silně zvažuje.¹⁷³

Margaret Thatcherová byla šokována, že o takovéto záležitosti nebyla informována, a několikrát telefonovala do Bílého domu, aby Reaganovi důrazně doporučila žádný ozbrojený zásah nepodnikat. Poslední takový apel učinila 24. října, tedy den po prezidentově podpisu direktivy nařizující provedení operace. Reagan sám vzpomíná, že ministerská předsedkyně „*nechtěla ustoupit ani o píď a stále na mě naléhala, abych vyloďení v Grenadě odvolal. Nemohl jsem jí říci, že operace již začala*“.¹⁷⁴

Opět se tedy opakoval scénář z března 1983: prezident rozhodl o zásadní zahraničněpolitické otázce bez toho, aby dostal svým slovům o důležitosti zvláštního vztahu a informoval svůj protějšek na druhé straně Atlantiku. Tentokrát však závažnost tohoto mlčení umocňoval fakt, že Grenada byla pod formální vládou stejného trůnu, jako sama Velká Británie. Margaret Thatcherová si sice v parlamentních volbách téhož roku zajistila oslnivou většinu (viz níže), avšak takovýto závažný důkaz jednostranného jednání americké administrativy mohl její politickou pozici opět podkopat. Právě z doby nedlouho po grenadské intervenci pochází slavný výrok stínového ministra zahraničí Denise Healeyho, který

¹⁷² THATCHEROVÁ, Margaret. (1996). *Roky na Downing Street*, s. 230.

¹⁷³ HOWE, Geoffrey. (1995). Cit. d., s. 328.

¹⁷⁴ REAGAN, Ronald. (1997). Cit. d., s. 414.

v návaznosti na britskou nečinnost a finální podřízení se americké vůli označil ministerskou předsedkyni za „*Reaganova pudla*“.¹⁷⁵

Navzdory všem ostrým slovům, která padla v konzervaci mezi oběma státníky, nezanechala grenadská krize na síle zvláštního vztahu permanentní stopy. Nicholas Wapshott tvrdí, že hlavní podíl na uklidnění Margaret Thatcherové do stavu, kdy byla ochotna se s americkým postupem nakonec smířit, má osobní šarm a přesvědčovací schopnosti Ronalda Reagana.¹⁷⁶ Osobně se mi však zdá pravděpodobnější teze, že ministerská předsedkyně pragmaticky usoudila, že udržení pout zvláštního vztahu silnými je nakonec důležitější než hlasitý protest proti americké intervenci na území člena Commonwealthu. Koneckonců, Ronald Reagan se ve falklandské válce s britským odhodláním nejen smířil, ale nakonec mu poskytl i aktivní podporu. Ačkoliv šlo o situace v mnoha ohledech odlišné, vyplývá z nich, že Thatcherová i Reagan byli ochotni dělat i značné ústupky, aby zajistili pokračování dobrých vztahů mezi státy, které reprezentovali.

Ačkoliv to literatura nikde přímo neuvádí, je též pravděpodobné, že ministerská předsedkyně již v této době zvažovala, že bude relativně zanedlouho vyjasnit britskou pozici vůči SDI a klást administrativě Spojených států požadavky spojené s tímto programem, k čemuž nakonec dojde v Camp Davidu v prosinci 1984. Grenadská epizoda tedy opět dokazuje, že síla zvláštního vztahu byla vždy oběma státníky posuzována v širším kontextu a z dlouhodobějšího hlediska, proto bylo nutné občas v dílčích otázkách ustoupit.

¹⁷⁵ SANDERS, David. (1990). Cit. d., s. 182.

¹⁷⁶ WAPSHOTT, Nicholas. (2007). Cit. d., s. 206.

6. DALŠÍ OSUDY SDI A BRITSKÉ POZICE VŮČI SDI

6.1 Summit v Reykjavíku a druhé jednání v Camp Davidu

Velká Británie se k participaci na SDI rozhodla koncem roku 1985. V březnu 1986 se přidala Spolková republika Německo a v dalších měsících pak s přímou či nepřímou účastí na výzkumných projektech souhlasily vlády Izraele, Itálie, Kanady, Belgie, Portugalska, Nizozemí a Japonska.¹⁷⁷ S argumentem, že takový počet států souhlasil, že se připojí ke snaze o rozvoj strategických obranných technologií, navzdory svým dílčím námitkám, se již program SDI nezdál tolik jako jednostranná americká snaha. Americko-sovětský summit v Reykjavíku měl především pro britskou stranu nečekaný důsledek. Ukázal totiž, že Reaganovo lpění na strategické obraně ve výsledku zachránilo strategii deterrence, která byla hlavním britským zájmem

Od summitu v islandské metropoli se původně neočekávaly žádné zásadní výsledky. Americká administrativa ho veřejnosti prezentovala pouze jako jakousi přípravu na další, větší summity, a adekvátně tomu poslala s prezidentem Reaganem delegaci o „pouhých“ 267 členech, což byla pouze čtvrtina personálu, který doposud na summity supervelmocí za americkou stranu jezdil.¹⁷⁸ Nakonec však málem došlo k začátku procesu eliminace všech jaderných zbraní obou supervelmocí.

Kromě obvyklých témat, u kterých se nepředpokládalo dosažení významnější dohody, jakými byla např. problematika lidských práv, mluvili Ronald Reagan a Michail Gorbačov především o redukci velikosti jaderných arzenálů Sovětského svazu a Spojených států. Již na počátku se ukázalo, že generální tajemník sovětské komunistické strany je ochoten v této klíčové otázce učinit významné ústupky. V oblasti interkontinentálních balistických střel, střel odpalovaných z ponorek a střel odpalovaných z bombardérů navrhl redukci jejich počtu o 50 %. Velký význam měl i

¹⁷⁷ LAKOFF, Sanford. (1989). Cit. d., s. 230.

¹⁷⁸ FITZGERALD, Frances. (2000). Cit. d., s. 347.

fakt, že byl poprvé ochoten přestat trvat na zahrnutí britského a francouzského deterrentu do celkového počtu zbraní středního doletu.¹⁷⁹

Žádná z Gorbačovových iniciativ však Reagana nakonec nepřesvědčila k dohodě vzhledem k jedné podmínce, kterou sovětská strana neustále kladla jako neprojednatelnou. Prezident sám vzpomíná, že ho „*pěkně naštvála*“ Gorbačovova slova, když po prezentaci svých zdánlivě velmi vstříčných návrhů prohlásil: „*Tohle všechno je možné, stačí jen, když se přestanete zabývat vývojem vašeho SDI.*“¹⁸⁰ Jako minimální variantu žádal Gorbačov omezení výzkumu strategických obranných technologií na laboratorní zkoušky. Na tento požadavek se prezident pokusil reagovat několika kompromisními protinávrhy, které by umožnily ve výzkumu strategické obrany pokračovat, došel dokonce tak daleko, že jako reálnou variantu navrhl totální eliminaci všech jaderných zbraní v dohledném časovém horizontu.¹⁸¹ Sovětský generální tajemník však zůstal v otázce strategické obrany neústupný a Reagan se proto nakonec rozhodl islandský summit ukončit a jet zpět do Spojených států.

Pro Margaret Thatcherovou průběh na jednání v Reykjavíku znamenal další šok. Reagan byl ochoten ve jménu svého programu ochranného štítu souhlasit s totální eliminací jaderných arzenálů a tím pádem s koncem doktríny MAD. Opět hrozilo, že se prezident přestane řídit ustanoveními čtyř bodů z Camp Davidu a bude znovu propagovat svůj sen o světě bez jaderných zbraní. Memorandum Národní rady pro bezpečnost o reakci britských politických stran na islandská jednání vyzdvihoval znepokojení Vlády Jejího Veličenstva nad „*zanedbáním spojenecké konzultace během summitu – vzhledem k rozsahu vyjednávaného řešení - - a přijetím cíle eliminace všech balistických systémů během deseti let ze strany americké administrativy. Toryové se obávají, že druhá zmíněná myšlenka se může veřejnosti zdát příliš kompatibilní s požadavkem Labour na bezjadernou Evropu a postupnou*

¹⁷⁹ SUCHÝ, Petr. (2004). Cit. d., s. 213.

¹⁸⁰ REAGAN, Ronald. (1997). Cit. d., s. 629.

¹⁸¹ SUCHÝ, Petr. (2004). Cit. d., s. 216.

eliminaci všech jaderných zbraní“.¹⁸² Nakonec tedy tvrdohlavé trvání Reagana na nutnosti zachovat si možnost rozvíjet SDI až do chvíle, kdy se dostane do konfliktu se Smlouvou ABM, znamenalo pro Británii de facto záchranu jejího deterrentu. Přesto však Margaret Thatcherová trvala na návštěvě Spojených států, aby si s prezidentem vyjasnila detaily a ujistila se, že se takováto hrozba nebude opakovat. Hodlala nyní využít SDI v britský prospěch.

Návštěva se konala 14. a 15. listopadu 1986 a ministerské předsedkyni se při jednání v Camp Davidu¹⁸³ povedlo přesvědčit Reagana ke slibu, že v příštích jednáních o kontrole zbrojení již Spojené státy neučiní žádné tak zásadní rozhodnutí, jako v Reykjavíku, bez toho, aby své plány nejdřív konzultovaly se svými spojenci.¹⁸⁴ Opět využila sílu zvláštního vztahu a podařilo se jí utvrdit prezidenta v jeho představě, že pouze strategická obrana může nakonec zajistit svět bez jaderných zbraní. To sice nebyl cíl, o který by Margaret Thatcherová usilovala, ale v této době se ukazovalo jako čím dál jasnější, že reálné rozmístění komponent SDI je ještě velmi vzdáleno. Dohoda mezi USA a Sověty by v případě, že by se Reagan dal přesvědčit k ústupku, mohla být uzavřena v horizontu měsíců.

Ve snaze zabránit zničení doktríny MAD sovětsko-americkou dohodou tedy byla ministerská předsedkyně nakonec ochotna poskytnout SDI ještě větší podporu, než dříve. Na tiskové konferenci po setkání s prezidentem prohlásila: „*Absolutně podporujeme pana prezidenta v jeho snaze pokračovat ve výzkumu SDI. Věřím, že výzkum musí být doveden až do fáze uskutečnitelnosti. Výzkum není dokončen, dokud se systém, který zkoumáte, nestane uskutečnitelným.*“¹⁸⁵ Se stejným odhodláním zastávala tuto pozici při následných parlamentních interpelacích, ve kterých padla

¹⁸² *US Embassy London to State Department (British party reaction to Reykjavik Summit), November 17 1986* [online]. Margaret Thatcher Foundation [cit. 2013-05-10]. Dostupné z WWW <<http://www.margaretthatcher.org/document/83D9AAF13FB44270A89C8B1B56A1B5C7.pdf>>.

¹⁸³ Myšleno druhé jednání týkající se z velké části problematiky SDI.

¹⁸⁴ WAPSHOTT, Nicholas. (2007). Cit. d., s. 249.

¹⁸⁵ *Press Conference after Camp David talks (nuclear weapons and arms control), November 15 1986* [online]. Margaret Thatcher Foundation [cit. 2013-05-10]. Dostupné z WWW <<http://www.margaretthatcher.org/document/106514>>.

otázka mimo jiné právě na jednání v Rejkyavíku a následné setkání v Camp Davidu. Zde Dolní sněmovna ujistila, že „*prezident se absolutně správně rozhodl trvat na SDI. (...) Výzkum dle mého názoru, na základě zdravého rozumu, musí znamenat výzkum až do uskutečnitelnosti.*“¹⁸⁶ Nakonec se tedy paradoxně ukázalo, že ministerská předsedkyně musí vehementně propagovat nutnost vývoje strategické obrany, která měla z dlouhodobého hlediska eliminovat hrozbu jaderných zbraní, aby ve střednědobém horizontu zachránila dle svého názoru správnou politiku deterrence. SDI tedy dovedla přinést pozitivní politické důsledky i pro britskou stranu.

Mnohem pesimističtěji však vyznívaly ekonomické přínosy participace Británie na SDI. Časopis *Scientist* v únoru 1987 odhadl, že doposud do britské vědy prostřednictvím SDIO přiteklo pouze cca 30 milionů dolarů a sliby Michaela Heseltina o jinak nedosažitelných výzkumných příležitostech zpřístupněných těmito finančními prostředky se tak ukázaly spíše jako prázdná slova.¹⁸⁷ Přesto se však ukázalo, že podpora SDI má zatím své výhody a je třeba na ní trvat, dokud bude prezident Reagan ochoten dodržovat druhé ujednání z Camp Davidu a konzultovat své další kroky se spojenci, především s Velkou Británií.

6.2 Gorbačovův obrat a summit ve Washingtonu

Vzhledem ke způsobu, jakým byl ukončen summit v Rejkyavíku, se nelze divit, že několik měsíců po tomto setkání panovala ve vztahu Spojených států a

¹⁸⁶ *House of Commons Statement: [US Visit], November 18 1986* [online]. Margaret Thatcher Foundation [cit. 2013-05-10]. Dostupné z WWW <<http://www.margaretthatcher.org/document/106520>>. Pro objektivitu však nutno dodat, že otázka týkající se Camp Davidu byla položena konzervativním poslancem Cranley Onslowem v očividné snaze vydvihnout správný přístup ministerské předsedkyně a znevážit argumenty opozice. Přesně zněla: „*Mohu pogratulovat mé čestné kolegyni k tomu, jak její cesta na západ přispěla k vyjasnění dalšího postupu v kontrole zbrojení a odzbrojovacích jednání v západním světě?...*“ Nelze vyloučit, že položení této otázky „doporučila“ svému kolegovi sama Margaret Thatcherová.

¹⁸⁷ BARNABY, Frank. (1987). British research and Star Wars [online]. *The Scientist, February 23 1987* [cit. 2013-05-10], dostupné z WWW <<http://www.the-scientist.com/?articles.view/articleNo/8436/title/British-Research-and-Star-Wars/>>.

Sovětského svazu jistá stagnace.¹⁸⁸ Reagan ukázal, že není ochoten ustoupit v otázce SDI, která byla pro Sověty dosud rozhodující, a tudíž nebylo možné v jednáních pokračovat s nadějí na dosažení reálných výsledků. Zlom však přišel čtyři měsíce po islandských jednáních, když najednou Michail Gorbačov oznámil, že je ochoten oddělit otázku eliminace zbraní středního doletu od SDI a umožnit tak obnovení jednání na nejvyšší úrovni. Roli zde dle Petera Westwicka sehrálo mimojiné nedlouho předtím proběhnuvší propuštění slavného sovětského vědce Andreje Sacharova z interního exilu. Sacharov se ihned po návratu do Moskvy stal mediálně známou osobností a začal hlasitě kritizovat dosavadní přístup sovětského vyjednávacího týmu, který bez konce strategické obrany nebyl ochoten postupovat v žádných jiných otázkách.¹⁸⁹

Sovětský vůdce byl dokonce ochoten ustoupit i v do té doby velmi problematické otázce vzájemné inspekce jaderných zařízení příslušníky druhé supervelmoci. Ani americká, ani sovětská strana dosud nebyly ochotny přistoupit na myšlenku vpuštění nepřátelských vědců do svých laboratoří. Spolu s oddělením otázky raket středního doletu od SDI však přišel i Gorbačovův souhlas s poměrně rigorózními verifikačními podmínkami, které by druhé straně umožnily přístup do většiny továren souvisejících s vývojem jaderných zbraní.¹⁹⁰

Nakonec se dohodlo, že v prosinci roku 1987 se bude konat další summit představitelů obou supervelmocí, tentokrát ve Washingtonu. Ten byl přelomový v několika aspektech. Zaprvé, dokončila se zde jednání o dohodě o eliminaci raket středního doletu, tzv. Smlouvě INF (*Intermediate-Range Nuclear Forces*). Byla to první smlouva, která nemluvila pouze o zmrazení počtu některého druhu jaderných zbraní, ale o jejich skutečné redukci, nakonec dokonce kompletní eliminaci.¹⁹¹

¹⁸⁸ SUCHÝ, Petr. (2004). Cit. d., s. 220.

¹⁸⁹ WESTWICK, Peter. (2008). *Strategic Offense Initiative*, s. 46.

¹⁹⁰ FITZGERALD, Frances. (2000). Cit. d., s. 421.

¹⁹¹ SUCHÝ, Petr. (2004). Cit. d., s. 227.

Druhým významným momentem byl fakt, že Gorbačov sám od sebe ani jednou nezmínil program SDI. Nakonec se iniciativy chopil Reagan a prohlásil, že Spojené státy hodlají pokračovat ve výzkumu a pokud se technologie ukáží jako reálné, jsou ochotny uvažovat i o rozmístění systému. Očekával, že se generální tajemník začne bránit a argumentovat porušováním smluv. Údajně však pouze konstatoval: „*Pane prezidente, udělejte to, co si myslíte, že udělat musíte. (...) Kdo jsem já, abych vám říkal, co máte dělat? Osobně si myslím, že plýtváte penězi. Nemyslím si, že to bude fungovat. Ale jestli je to to, co chcete, tak jen do toho.*“¹⁹²

Takováto sarkastická poznámka znamenala radikální změnu sovětského přístupu. Doposud vždy byla SDI kamenem úrazu, na kterém ztroskotala řada summitů a dílčích jednání. Nyní se však zdálo, že tento trik již nefunguje a že sovětská strana je vůči strategické obraně naprosto apatická. Sám Reagan ve svých pamětech projednávání SDI ve Washingtonu vůbec nezmiňuje, popisuje pouze dohadování o lidských právech a Smlouvě INF a kapitolu zakončuje domněnkou, že summit byl ta „*nejlepší schůzka na jen vyšší úrovni, kterou jsme kdy se Sověty měli.*“¹⁹³

Je nepochybné, že Smlouva INF skutečně znamenala v procesu omezení zbrojení zásadní milník. Stejně tak však sovětský obrat v přístupu vůči americkým snahám o vytvoření strategického obranného systému znamenal, že Sověti již pro dohlednou dobu nepovažovali SDI za reálnou hrozbu a Spojené státy tak ztratily významný nástroj vymáhání případných ústupků na dalších jednáních.

Strategická obranná iniciativa již ztratila značnou část své dynamiky i na domácí americké scéně. Po krátkém obnovení debaty o možnosti širší interpretace Smlouvy ABM v roce 1987 těmto dohadům učinil definitivně konec senátor Sam Nunn, když pohrozil, že případné další snahy prezidentova týmu prosazovat takové pojetí smlouvy by znamenaly přímou ústavní konfrontaci výkonné moci

¹⁹² FITZGERALD, Frances. (2000). Cit. d., s. 46.

¹⁹³ REAGAN, Ronald. (1997). Cit. d., s. 652.

s Kongresem.¹⁹⁴ Takový boj byl nemyslitelný vzhledem k tomu, že Sněmovnu reprezentantů ovládala opoziční demokratická strana a Kongres měl pravomoc nad schvalováním rozpočtu, mohl tedy přes sebevětší Reaganovy snahy vždy škrtnout financování pro SDIO. Široká interpretace Smlouvy ABM se tak stala definitivně nereálnou variantou a tím se značně omezily možnosti dalšího rozvoje obranných technologií rozmístěných v kosmu.

Toto postupné slábnutí významu SDI se projevilo i na britské straně. Vzhledem k malému počtu hmatatelných výsledků britské participace se postupně program vytrácel z veřejné debaty týkající se mezinárodní politiky a byl nahrazován významnější tematikou procesu kontroly zbrojení. Margaret Thatcherová však stále zachovávala svou loajalitu, a když byla na program strategické obrany dotázána, vyjádřila mu svou podporu. Těsně před začátkem washingtonského summitu se setkala s Michaiilem Gorbačovem na letecké základně Brize Norton a v následném rozhovoru pro tisk pouze konstatovala, že větší vzájemná informovanost supervelmocí o jejich výzkumu na poli strategické obrany by mohla pomoci k vybudování vzájemné důvěry.¹⁹⁵

Za celý rok 1988 byla následně ministerská předsedkyně v Dolní sněmovně na SDI tázána pouze jednou s ohledem na nedávno zveřejněnou zprávu Kongresu, která byla k programu silně kritická. Otázku odbyla nejasným konstatováním, že nikdo neočekával, že by snad systém strategické obrany fungoval dokonale a že výzkum na tomto poli alespoň přinesl pokrok v technologiích a ve vědě.¹⁹⁶ Bylo však očividné, že SDI již přestala být předmětem zájmu britské společnosti a postupně upadala v zapomnění.

¹⁹⁴ LAKOFF, Sanford. (1989). Cit. d., s. 287.

¹⁹⁵ *Margaret Thatcher TV Interview for ITN (talks with Gorbachev at Brize Norton), December 7 1987* [online]. Margaret Thatcher Foundation [cit. 2013-05-10]. Dostupné z WWW <<http://www.margaretthatcher.org/document/106983>>.

¹⁹⁶ *House of Commons Statement [Toronto G7 Summit], June 23 1988* [online]. Margaret Thatcher Foundation [cit. 2013-05-10]. Dostupné z WWW <<http://www.margaretthatcher.org/document/107275>>.

6.3 Konec studené války a konec SDI

Roku 1988 pak byl v amerických prezidentských volbách zvolen jako Reaganův nástupce dosavadní viceprezident George H. W. Bush, který již na strategickou obranu kladl značně menší důraz než jeho ideologicky zaměřený předchůdce. Po jeho nástupu v lednu roku 1989 se Sovětský svaz začal rapidně hroutit a v mezinárodní politice se objevila řada důležitějších otázek, kterým bylo třeba věnovat pozornost. Po skočení studené války již zdaleka nebylo tak jasné, proč by měly být vynakládány obrovské prostředky na obranu proti jadernému arzenálu supervelmoci poražené na kolena.

Přesto však SDIO stále formálně fungovala a roku 1991 byl dokonce prosazen zákon o rozmístění prvních pozemních prvků strategické obrany v horizontu 5 let. Takový harmonogram se však za necelý rok vývoje ukázal jako naprosto nereálný a nakonec bylo rozmístění odloženo až na rok 2002.¹⁹⁷ Formální tečku za Reaganovým vysněným programem následně učinila Clintonova administrativa. Ta podpisem smlouvy START II kodifikovala úzkou interpretaci Smlouvy ABM a v roce 1993 ohlásila restrukturalizaci SDIO, ze které se měla nově stát Organizace pro obranu před balistickými raketami (Ballistic Missile Defense Organization, BMDO).¹⁹⁸ Výzkum na poli obrany proti raketám tedy stále trval a pokračuje dodnes, již nikdy se mu však nevrátila dynamika, kterou jí dodávalo odhodlání prezidenta Reagana.

¹⁹⁷ FITZGERALD, Frances. (2000). Cit. d., s. 486-488.

¹⁹⁸ FITZGERALD, Frances. (2000). Cit. d., s. 491.

ZÁVĚR

Je otázkou, do jaké míry program Strategické obranné iniciativy skutečně přispěl k pádu Sovětského svazu. Peter Westwick například tvrdí, že přínos k rozpadu sovětského impéria tkví v nezamýšleném důsledku SDI: Sověti byli nuceni tolik se soustředit na kritiku Reaganových „Hvězdných válek“, že nebyli schopni věnovat dostatečnou pozornost ekonomickým problémům uvnitř východního bloku.¹⁹⁹ Takové tvrzení však dle mého názoru přikládá tomuto jedinému programu v široké agendě mezinárodní politiky přílišný význam. Je však velmi pravděpodobné, že sovětská paranoia týkající se SDI konec studené války minimálně uspořádala.

Na britsko-americký zvláštní vztah však program své důsledky měl bezpochyby. Ještě více než falklandská válka a grenadská intervence totiž díky své dlouhodobé povaze umožnil Margaret Thatcherové a Ronaldu Reaganovi uvědomit si, jak se dá jeho síla využít. Tichá dohoda mezi oběma státníky zajistila, že britská ministerská předsedkyně poskytla programu jasnou podporu proti kritikům a americký prezident za to souhlasil s jasnou deklarací limitů programu. Oba si uvědomovali, že zachování těchto závazků se nejnáze zajistí právě udržováním silných osobních kontaktů. Návštěvy Thatcherové v Camp Davidu v letech 1984 a 1986 vyústily vždy ve společnou konsensuální deklaraci, ve které Velká Británie a Spojené státy vyjadřovaly vzájemné porozumění a ochotu dále řešit problémy společným postupem.

Je pravdou, že britsko-americký vztah několikrát ve zkoumaném období prošel náročnými zkouškami. Invaze Grenady či Reaganův návrh na eliminaci jaderných zbraní v Reykjavíku jsou toho dobrým důkazem. Všechny tyto události však ve výsledku ukázaly, jak je pouto mezi oběma státníky silné a jak se tato síla přenášela do celkové povahy vztahu mezi oběma státy. O oslabení základu zvláštního vztahu, zpravodajské spolupráce, nebyla řeč ani jednou za celou éru, kdy Margaret Thatcherová a Ronald Reagan současně zastávali úřad nejvyššího

¹⁹⁹ WESTWICK, Peter. (2008). „*Space Strike Weapons*“, s. 977.

představitele výkonné moci ve svých zemích. Vztahy mezi ostatními politickými elitami v tomto období oproti jiným relativně ustoupily do pozadí. To vyplývá ze zvyku britské ministerské předsedkyně raději nedůvěřovat svým ministrům zahraničí, obrany a dalších resortů a klíčová rozhodnutí raději v co největší míře činit osobně.

Pokud budeme brát jako rámec pro popis dynamiky zvláštního vztahu kritéria Davida Reynoldse, jež byla popsána v první kapitole, zbývá kromě kontaktu politických elit posoudit ještě, do jaké míry měly oba státy společné zájmy a sdílely stejný společenský systém založený na liberálním kapitalismu. Oba tyto faktory nám pro posouzení vlády Ronalda Reagana a Margaret Thatcherové opět ukážou na velmi silné pouto.

Vývoj Strategické obranné iniciativy tedy rozhodně měl vliv na dynamický rozvoj zvláštního vztahu, neznamenal pro něj však zásadní zvrát. Spíše to byla jedna z příležitostí, kdy si oba státníci mohli vyzkoušet, jak moc jim toto úzké pouto dovolí navzájem si být nápomocni při rozhodování o klíčových, především zahraničněpolitických otázkách. Rozhodně se díky SDI neprokázala teze o britské závislosti na Spojených státech bez zásadnější zpětné vazby směrem k USA. Margaret Thatcherová rozhodně měla (až na dílčí výjimky) privilegovaný přístup k americkému rozhodovacímu procesu a disponovala i možností do jisté míry tento proces regulovat, i když ne přímo změnit. Obě jednání z Camp Davidu dokazují, že prezident byl raději ochoten dělat ústupky, než aby významně ohrozil nebo snad přímo narušil sílu zvláštního vztahu.

SUMMARY

The impact of the SDI programme, first announced in March 1983, on ending the Cold War and hastening the collapse of the USSR is still widely discussed. The attempted turn towards strategic defense represented a major shift in U. S. defense policy and was met by a myriad of reactions, most of them negative. At least until 1986, SDI represented a major factor in Soviet considerations about the relations with the USA and it certainly played at least some part in ending the forty-year long confrontation of the two superpowers.

It cannot be disputed, though, that SDI influenced the development of the relationship between Great Britain and the USA. Compared to other events that defined the relationship, such as the Falklands War and the Grenada invasion, SDI was a long term programme and thus gave Margaret Thatcher and Ronald Reagan more opportunities to fully explore how the dynamics of the close bond between them and their governments could be used to achieve their respective goals.

During the Reagan-Thatcher era, the special relationship faced many challenges, SDI being one of those. However, none of those challenges resulted in a significant weakening of the bond between the two kindred statesmen and their countries. Every time it seemed that a breach in the friendship between President and Prime Minister was imminent, they always managed to make certain concessions and in the end leave the special relationship as strong as ever.

It can be said that SDI had an impact on the special relationship, it didn't, however, prove to be a breaking point. It certainly disproved the claim that it was rather a relation of British dependency on the USA. Margaret Thatcher had (for the most part) privileged access to the process of decision-making in the White House administration and had the ability to partially regulate the course of American foreign-policy, as proved in the two SDI-related meetings at Camp David. Both statesmen preferred to take a step back from their demands in order to retain the strong bonds between Great Britain and the United States.

POUŽITÁ LITERATURA

Monografie:

BRZEZINSKI, Zbigniew. (1986). *Promise or peril: the strategic defense initiative : thirty-five essays by statesmen, scholars, and strategic analysis*. Washington: Ethic and Public Policy Center, 479 s.

CAMPBELL, John. (2009). *The Iron Lady: Margaret Thatcher, from Grocer's Daughter to Prime Minister. Abridgement by David Freeman*. New York: Penguin Books, 565 s.

DORMAN, Andrew. (2002). *Defence under Thatcher*. Houndmills: Palgrave Macmillan, 219 s.

DRELL, Sidney. (1985). *The Reagan Strategic Defense Initiative: a technical, political, and arms control assessment*. Cambridge, Massachusetts: Ballinger, 152 s.

DUMBRELL, John. (2006). *A Special Relationship: Anglo-American Relations from the Cold War to Iraq*. Houndmills: Palgrave Macmillan, 258 s.

FAJMON, Hynek. (2010). *Margaret Thatcherová a její politika*. Brno: CDK, 391 s.

FITZGERALD, Frances. (2000). *Way Out There In the Blue: Reagan, Star Wars and the End of the Cold War*. New York: Simon & Schuster, 596 s.

HASELER, Stephen. (2007). *Sidekick: Bulldog to Lapdog: British Global Strategy from Churchill to Blair*. London: Forumpress, 252 s.

LAKOFF, Sanford. (1989). *A shield in space?: technology, politics, and the Strategic Defense Initiative: how the Reagan Administration set out to make nuclear weapons "impotent and obsolete" and succumbed to the fallacy of the last move*. Berkeley: UC Press, 409 s.

LUNDESTAD, Geir. (2003). *The United States and Western Europe since 1945: from "empire" by invitation to transatlantic drift*. Oxford: Oxford University Press, 331 s.

SANDERS, David. (1990). *Losing an Empire, Finding a Role: British Foreign Policy since 1945*. Houndmills: Palgrave Macmillan, 359 s.

SCHWEIZER, Peter. (2007). *Reaganova válka: velký příběh o čtyřicetiletém boji Ronalda Reagana a konečném vítězství nad komunismem*. Praha: Ideál, 351 s.

SUCHÝ, Petr. (2004). *Reagan a říše zla: vývoj americké zahraniční politiky a vztahů mezi supervelmocemi v letech 1981-1989*. Praha: CDK, 283 s.

TURNER, Alwyn. (2010). *Rejoice! Rejoice!: Britain in the 1980s*. London: Aurum Press, 368 s.

VINEN, Richard. (2009). *Thatcher's Britain: The Politics and Social Upheaval of the 1980s*. New York: Simon & Schuster, 256 s.

WAPSHOTT, Nicholas. (2007). *Ronald Reagan and Margaret Thatcher: A Political Marriage*. New York: Sentinel, 352 s.

Články a odborné studie:

ALLEN, Paddy. (2013). Margaret Thatcher's Britain - an interactive presentation [online]. *The Guardian*, April 8 2013 [cit. 2013-05-10], dostupné z WWW <<http://www.guardian.co.uk/politics/interactive/2013/apr/08/margaret-thatcher-britain>>.

BARNABY, Frank. (1987). British research and Star Wars [online]. *The Scientist*, February 23 1987 [cit. 2013-05-10], dostupné z WWW <<http://www.the-scientist.com/?articles.view/articleNo/8436/title/British-Research-and-Star-Wars/>>.

BROWN, Archie. (2008). The Change to Engagement in Britain's Cold War Policy: The Origins of the Thatcher-Gorbachev Relationship. *Journal of Cold War Studies* [online], Vol. 10, No. 3, s. 3-47 [cit. 2013-05-10]. Dostupné z WWW <<http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=5fef6b5a-b87f-45ec-9c84-8aca5bf255ea%40sessionmgr115&vid=9&hid=118>>.

CATERALL, Peter. (2012). At the End of the Day: Macmillan's Account of the Cuban Missile Crisis. *International relations* [online], Vol. 26, No. 3, s. 267-289 [cit. 2013-05-10]. Dostupné z WWW <<http://ire.sagepub.com.ezproxy.is.cuni.cz/content/26/3/267.full.pdf+html>>.

COLMAN, Jonathan. (2008). Communication: "What Now for Britain?" The State Department's Intelligence Assessment of the "Special Relationship," 7 February

1968. *Diplomacy & Statecraft* [online], Vol. 19, No. 2, s. 350-360 [cit. 2013-05-10].
Dostupné z WWW
<<http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=30c5a7c0-7941-495a-ba04-a3f806d52d44%40sessionmgr104&vid=5&hid=114>>.

DANCHEV, Alex. (2006). The Cold War „Special Relationship“ Revisited. *Diplomacy & Statecraft* [online], Vol. 17, No. 3, s. 579-595 [cit. 2013-05-10].
Dostupné z WWW
<<http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=5fef6b5a-b87f-45ec-9c84-8aca5bf255ea%40sessionmgr115&vid=5&hid=118>>.

Downing Street Muddle. (1985). National Review [online], Vol. 37, No. 8, s. 18 [cit. 2013-05-10]. Dostupné z WWW
<<http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=992b0364-fae0-4bf4-8d35-fb5034596fae%40sessionmgr111&vid=7&hid=120>>.

MARSH, Steve, BAYLIS, John. (2006). The Anglo-American “Special Relationship”: The Lazarus of International Relations. *Diplomacy & Statecraft* [online], Vol. 17, No. 1, s. 173-211 [cit. 2013-05-10]. Dostupné z WWW
<<http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=5fef6b5a-b87f-45ec-9c84-8aca5bf255ea%40sessionmgr115&vid=15&hid=118>>.

MARSHALL, Tyler. (1985). British Sign Up for 'Star Wars': Agreement Opens Way for Others to Join Project [online]. *The Guardian, December 7 1985* [cit. 2013-05-10], dostupné z WWW <http://articles.latimes.com/1985-12-07/news/mn-14219_1_british-scientists>.

NEHRING, Holger. The British Response to SDI. In KANDIAH, Michael, STAERCK, Gillian. (2005). *The British Response to SDI: CCBH Oral History Programme*. [online]. London: Centre for Contemporary British History, s. 17-24.
Dostupné z WWW
<<http://www.kcl.ac.uk/innovation/groups/ich/witness/archives/PDFfiles/SDI.pdf>>.

REYNOLDS, David. (1985). A 'special relationship'? America, Britain and the international order since the Second World War. *International Affairs* [online], Vol. 62, No. 1, s. 1-20 [cit. 2013-05-10]. Dostupné z WWW
<<http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=5fef6b5a-b87f-45ec-9c84-8aca5bf255ea%40sessionmgr115&vid=11&hid=118>>.

TAYLOR, Trevor. (1986). Britain's Response to the Strategic Defense Initiative. *International Affairs* [online], Vol. 62, No. 2, s. 217-230 [cit. 2013-05-10]. Dostupné z WWW <<http://www.jstor.org/stable/2618362>>.

WALLACE, William, PHILLIPS, Christopher. (2009). Reassessing the special relationship. *International Affairs* [online], vol. 85, No. 2, s. 263-284 [cit. 2013-05-10]. Dostupné z WWW <<http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=5fef6b5a-b87f-45ec-9c84-8aca5bf255ea%40sessionmgr115&vid=24&hid=118>>.

WAYLAND, Kennet. (1985). Star Wars: Europe's Polite Waffle. *Bulletin of the Atomic Scientists* [online], Vol. 41, No. 8, s. 7-11 [cit. 2013-05-10]. Dostupné z WWW <<http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=992b0364-fae0-4bf4-8d35-fb5034596fae%40sessionmgr111&vid=5&hid=120>>.

WESTWICK, Peter. (2008). "Space-Strike Weapons" and the Soviet Response to SDI. *Diplomatic History* [online], Vol. 32, No. 5, s. 955-979 [cit. 2013-05-10]. Dostupné z WWW <<http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=5fef6b5a-b87f-45ec-9c84-8aca5bf255ea%40sessionmgr115&vid=17&hid=118>>.

WESTWICK, Peter. (2008). The Strategic Offense Initiative? The Soviets and Star Wars. *Physics Today* [online], Vol. 61, No. 6, s. 43-49 [cit. 2013-05-10]. Dostupné z WWW <<http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=5fef6b5a-b87f-45ec-9c84-8aca5bf255ea%40sessionmgr115&vid=19&hid=118>>.

YOST, David. (1988). Western Europe and the U.S. Strategic Defense Initiative. *Journal of International Affairs* [online], Vol. 41, No. 2, s. 269-323 [cit. 2013-05-10]. Dostupné z WWW <<http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=5fef6b5a-b87f-45ec-9c84-8aca5bf255ea%40sessionmgr115&vid=13&hid=118>>.

Memoáry:

HESELTINE, Michael. (2000). *Life in the Jungle: My Autobiography*. London: Coronet, 575 s.

HOWE, Geoffrey. (1995). *Conflict of Loyalty*. London: Pan Books, 768 s.

REAGAN, Ronald. (1997). *Život jednoho Američana: paměti prezidenta*. Praha: Prostor, 722 s.

THATCHEROVÁ, Margaret. (1996). *Roky Na Downing Street*. Praha: Naše vojsko, 627 s.

THATCHEROVÁ, Margaret. (2003). *Umění vládnout: strategie pro svět v pohybu*. Praha: Prostor, 441 s.

WEINBERGER, Caspar. (1990). *Fighting For Peace: Seven Critical Years in the Pentagon*. New York: Warner Books, 500 s.

Primární dokumenty:

Camp David Declaration (draft), 22 December 1984 [online]. Margaret Thatcher Foundation [cit. 2013-05-10]. Dostupné z WWW <<http://www.margaretthatcher.org/document/9E6780CD2B9A412AB3113D33D69C0B8A.pdf>>.

Fighting Semantic Confusion/Manipulation: Memorandum from Burgess Laird to Jay Keyworth, October 1, 1985 [online]. The Reagan SDI Files [cit. 2013-05-10]. Dostupné z WWW <http://www.thereaganfiles.com/ss_to_gk_10185.pdf>.

Historical Election Results [online]. U.S. Electoral College [cit. 2013-05-10]. Dostupné z WWW <http://www.archives.gov/federal-register/electoral-college/votes/1977_1981.html#1980>.

House of Commons PQs, 28 March 1985 [online]. Margaret Thatcher Foundation [cit. 2013-05-10]. Dostupné z WWW <<http://www.margaretthatcher.org/document/106003>>.

House of Commons PQs, 5 December 1985 [online]. Margaret Thatcher Foundation [cit. 2013-05-10]. Dostupné z WWW <<http://www.margaretthatcher.org/document/106191>>.

House of Commons Statement [Toronto G7 Summit], June 23 1988 [online]. Margaret Thatcher Foundation [cit. 2013-05-10]. Dostupné z WWW <<http://www.margaretthatcher.org/document/107275>>.

House of Commons Statement: [US Visit], November 18 1986 [online]. Margaret Thatcher Foundation [cit. 2013-05-10]. Dostupné z WWW <<http://www.margaretthatcher.org/document/106520>>.

CHURCHILL, Winston. (1946). *The Sinews of Peace*. Speech at the Westminster College, Fulton, Missouri, March 5 1946 [online]. *British Historical Documents* [cit. 2013-05-10]. Dostupné z WWW <<http://www.britannia.com/history/docs/sinews1.html> >.

Margaret Thatcher Radio Interview for BBC en route to Washington (denies rift with US over SDI), December 21 1984 [online]. Margaret Thatcher Foundation [cit. 2013-05-10]. Dostupné z WWW <<http://www.margaretthatcher.org/document/105593>>.

Margaret Thatcher TV Interview for ITN (talks with Gorbachev at Brize Norton), December 7 1987 [online]. Margaret Thatcher Foundation [cit. 2013-05-10]. Dostupné z WWW <<http://www.margaretthatcher.org/document/106983>>.

MCGUINNES, Feargal, CRACKNELL, Richard, TAYLOR, Mark. (2012). *UK Election Statistics: 1918-2012 - Commons Library Research Paper* [online]. *UK Parliament Website* [cit. 2013-05-10]. Dostupné z WWW <<http://www.parliament.uk/briefing-papers/RP12-43>>.

Meeting with British Prime Minister Margaret Thatcher: Memorandum from Robert C. McFarlane to Ronald Reagan, December 22, 1984 [online]. The Margaret Thacher Foundation [cit. 2013-05-10]. Dostupné z WWW <<http://www.margaretthatcher.org/document/E1F0A9210B2D4442802EE96EF65DA869.pdf>>.

National Security Decision Directive 75: U.S. Relations With The USSR [online]. The Ronald Reagan Presidential Library [cit. 2013-05-10]. Dostupné z WWW <<http://www.reagan.utexas.edu/archives/reference/Scanned%20NSDDS/NSDD75.pdf>>.

National Security Decision Directive 85: Eliminating The Threat From Balistic Missiles [online]. The Ronald Reagan Presidential Library [cit. 2013-05-10]. Dostupné z WWW <<http://www.reagan.utexas.edu/archives/reference/Scanned%20NSDDS/NSDD85.pdf>>.

National Security Decision Directive 110A: Response to Caribbean Government's Request to Restore Democracy on Grenada [online]. The Ronald Reagan Presidential

Library [cit. 2013-05-10]. Dostupné z WWW
<<http://www.reagan.utexas.edu/archives/reference/Scanned%20NSDDS/NSDD110A.pdf>>.

National Security Study Directive 6-83: Study on Eliminating the Threat Posed by Ballistic Missiles [online]. The Ronald Reagan Presidential Library [cit. 2013-05-10]. Dostupné z WWW
<<http://www.reagan.utexas.edu/archives/reference/Scanned%20NSSDs/NSSD6-83.pdf>>.

President Reagan's briefing cards for Camp David meeting, 19 December 1984 [online]. Margaret Thatcher Foundation [cit. 2013-05-10]. Dostupné z WWW
<<http://www.margaretthatcher.org/document/85876C07117D46EAA10D8F41A64FF15F.pdf>>.

Press Conference after Camp David talks (nuclear weapons and arms control), November 15 1986 [online]. Margaret Thatcher Foundation [cit. 2013-05-10]. Dostupné z WWW <<http://www.margaretthatcher.org/document/106514>>.

Press Conference after Camp David talks (the "Camp David Declaration"), 22 December 1984 [online]. Margaret Thatcher Foundation [cit. 2013-05-10]. Dostupné z WWW <<http://www.margaretthatcher.org/document/109392>>.

REAGAN, Ronald. (1982). Address to Members of the British Parliament, June 8 1982 [online]. *The Ronald Reagan Presidential Library* [cit. 2013-05-10]. Dostupné z WWW <<http://www.reagan.utexas.edu/archives/speeches/1982/60882a.htm>>.

REAGAN, Ronald. (1983). Address to the Nation on Defense and National Security, March 23 1983 [online]. *The Ronald Reagan Presidential Library* [cit. 2013-05-10]. Dostupné z WWW
<<http://www.reagan.utexas.edu/archives/speeches/1983/32383d.htm>>.

THATCHER, Margaret. (1985). Speech to Joint Houses of Congress, February 20 1985 [online]. *Margaret Thatcher Foundation* [cit. 2013-05-10]. Dostupné z WWW
<<http://www.margaretthatcher.org/document/105968>>.

Thatcher-Reagan meeting at Camp David (record of conversation), 22 December 1984 [online]. Margaret Thatcher Foundation [cit. 2013-05-10]. Dostupné z WWW
<<http://www.margaretthatcher.org/document/109185>>.

Treaty between the United States of America and the Union of Soviet Socialist Republics on the Limitation of Anti-Ballistic Missile Systems [online]. United States Department of State [cit. 2013-05-10]. Dostupné z WWW <<http://www.state.gov/www/global/arms/treaties/abm/abm2.html>>.

US Embassy London to State Department (British party reaction to Reykjavik Summit), November 17 1986 [online]. Margaret Thatcher Foundation [cit. 2013-05-10]. Dostupné z WWW <<http://www.margaretthatcher.org/document/83D9AAF13FB44270A89C8B1B56A1B5C7.pdf>>.